

№9 / 2011 (1003)

ISSN 0320 - 7579

БЯРОЗКА

Для тых, хто хоча разабрацца ў гісторыі,
сучаснасці, сабе!

Штомесячны літаратурна-мастацкі, грамадска-палітычны часопіс,
дадатак да літаратурна-мастацкага часопіса «Маладосць»

СНЕЖАНЬ

Выдаецца са снежня 1924 года

У 1974 годзе часопіс узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

В. а. галоўнага рэдактара **Рагнэд Юр'евіч МАЛАХОЎСКИ**

Рэдакцыя:

Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ
(рэдактар аддзела маладзёжных праблем)

Арцём КАВАЛЕЎСКИ
(рэдактар аддзела мастацкай літаратуры)

Галіна ПШОНИК
(рэдактар аддзела публіцыстыкі)

*Мастацкі рэдактар Віктар КАЛІНІН
Тэхнічнае рэдагаванне і вёрстка
Любові КАСЦЮКЕВІЧ
Стыльрэдактар Кацярына ГОЛУБ*

*Рэдакцыя не рэцэнзуе і не вяртае дасланыя рукапісы.
Пры адсутнасці дадзеных аўтара ганарар не налічваецца.
Пры перадруку спасылка на «Бярозку» абавязковая.*

*Юрыдычны адрас: 220005, Мінск, пр. Незалежнасці, 39.
Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19.
«Бярозка». E-mail: bjarozka@mail.ru
Сайт: bjarozka.lim.by Тэлефон рэдакцыі: 288-24-62.*

*Папярэджанне да друку 7.12.2011. Фармат 70 x 100^{1/16}. Папера афсетная.
Друк афсетны. Умоўн. друк. арк. 5,20. Ул.-выд. арк. 5,02. Тыраж 1208 экз. Заказ 3463.
Кошт нумара ў розніцу 5000 руб.*

*Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку».
220013, Мінск, праспект Незалежнасці, 79. ЛП № 02330/0494179 ад 03.04.2009 г.*

*Часопіс «Бярозка» зарэгістраваны ў Міністэрстве інфармацыі РБ.
Рэг. нум. 210.*

© «Бярозка», 2011.

**Заснавальнікі — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь;
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»**

Тут не адчуеш творчай смагі...

Аксана СПРЫНЧАН

ЛЮБИМЫ (АЯ)

Не важна, хлопец ці дзяўчына,
Абы не дуб, абы не ліпа.
Дапамагай ствараць краіну,
Дзе станеш ты персонай-VIP(ай).

Збірае творцаў файных, розных
Краіна светлая «Бярозка».
Чытаць ніколі не запозна,
Чытач тут пад аховай Боскай.

Рай, рай, рай, «Бярозку» абіраю.
Рай, рай, рай, «Бярозку» табе раю.
Рай, рай, рай, бярозкавы край,
Рай, рай, рай, не сячы, а чытай.

Тут не адчуеш творчай смагі,
Бо на паперы — не бяросце —
Бярозавік ствараюць магі,
І п'юць яго з натхненнем госці.

Тут на старонках вельмі родных
І завушніцы ёсць, і розгі.
Тут столькі ёсць імгненняў модных
І вечнасць класікі ў «Бярозкі».

Рай, рай, рай, «Бярозку» абіраю.
Рай, рай, рай, «Бярозку» табе раю.
Рай, рай, рай, бярозкавы край,
Рай, рай, рай, не сячы, а чытай.

Тлумачэнне: любімы (часопіс)
любiмая («Бярозка»)

Проза
НЕЗАБЫЎНЫЯ СУСТРЭЧЫ **4**
З АВЕЧКАЙ АДЭЛЯЙ АБО ADELJASTAR@TUT.BY
Наталля БУЧЫНСКАЯ

ПРА МУХУ ДОРУ І ВЕГЕТАРЫЯНСТВА **19**
Арцём КАВАЛЕЎСКИ

ЛЯВОН У ДЗІКОВЫМ ПАЛОНЕ **41**
Алена МІМРЫК

Кнігарня
ЯКІЯ ГУЛІ Ё ЗЯЗЮЛІ! **11**
Натялля СІДАРЭНКА

Думкі ўслых
ЖЫЦЦЁ ЯК ЦУД **12**
Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ

Паэзія
ПАДРАСТАЛІ БЯРОЗКІ СА МНОЮ... **14**
Міхась БАШЛАКОЎ

КУРАНЯТКА **40**
Алесь НАЎРОЦКІ

Цяжкасці росту
НЕ ГЕРОЙ **24**
Наталля ПАХОМЧЫК

Верасок
26 ШКОЛЬНАЯ КАЗКА
Ганна ТКАЧЭНКА

27 ЛЕС — НАШ СЯБАР
Валерыя Жыгарава

Драматургія
29 ДАМАВІЧКІ
Ягор КОНЕЎ

Нашы святы
44 ВІТАЙМА ВОЖЫКАЎ!

Беларуская міфалогія
46 КАЛІ АДКРЫВАЮЦЦА НЯБЁСЫ
Ірына КЛІМКОВІЧ

Госць «Бярозкі»
51 ВІКТАР НАВАЖЫЛАЎ:
«ЗАЎСЁДЫ НА ХВАЛІ!»
Вольга НАВАЖЫЛАВА

Выбіраем прафесію
55 ПАЗНАЁМЦЕСЯ З... САБОЙ
Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ

Дынамік
58 В SIDE: УНІКАЛЬНАСЦЬ І НЕФАРМАТ
Віка ТРЭНАС

Вернісаж
62 КАЗКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ І ДАРОСЛЫХ
Вольга НАВАЖЫЛАВА

Незабыўныя сустрэчы з авечкай Адэляй

або *Adeljastar @tut.by*

Наталля БУЧЫНСКАЯ

(Заканчэнне. Пачатак у № 1—8)

ДЗЕНЬ ВЯЛІКАЙ ПАКУТЫ, ЦІ АДКРЫЦЦЁ НОВЫХ ДАЛЯГЛЯДАЎ

Надышоў Дзень Вялікай Пакуты, так называла яго Адэля, бо ў гэты дзень гадаванцаў фермы стрыглі. За вясну і лета воўначка вырастала такой густой, што жывёліны больш нагадвалі вялікія пульхныя мячыкі. «Мае клубочки» — жартаўліва называла іх апошнімі днямі пані Гэлена. Напярэдадні яна запрасіла мяне на ферму.

— Разумеецца, гэта сапраўды цяжкі дзень для маіх гадаванцаў. Але непазбежны. І хаця я заўсёды наймаю лепшых майстроў стрыжкі, без стрэсаў не абыходзіцца. Мне неабходна дапамога.

Я прыйшла, захапіўшы з сабой мноства ласункаў. Яшчэ ў мяне быў падарунак для Адэлі — так бы мовіць «сакрэтная зброя».

На ферме панавала такая змрочная атмасфера, што міжволі хацелася размаўляць шэптам і хадзіць на дыбачках. На маё прывітанне: «Дзень добры» пан Пастарнак састроіў такую панылую міну, што я ледзь не пырснула смехам. А ён прыціснуў палец да вуснаў і зашыкаў:

— ШШШааа! Спадарыня Наталля! Прашу: ніякіх усмешак і жартаў, бо нас са свету звядуць! Я ўжо меў неасцярожнасць парадавацца таму, колькі воўначкі мы атрымаем з Баранчыка. Бачылі б вы, што чынілася!

— А што? — па-змоўніцку зашаптала і я.

— Малімонка самлела, Баранчыку млосна стала, а Адэля капыткамі на мяне затупала, эксплуатаатарам абазвала, ды яшчэ Баранчыка падбівала, каб мне рагамі нападдаў. Гаспадыня мяне з загончыкаў выставіла — адправіла вас сустракаць.

— А стрыжка ўжо пачалася?

— Так. Баранчык выявіў сябе як герой. Згадзіўся першым падстрыгчыся. Вы праходзьце да Адэлі, падтрымайце, бо яна наступная.

— А як Малімонка?

— Гэта ўвогуле цяжкі выпадак. Адэля крычыць і сварыцца, але яе нервовая сістэма насамрэч мацнейшая. А Малімонка паглядае так жаласна і пакорліва, што ў пані Гэлены сэрца кроўю абліваецца. Удвух валяр'янку жлукцяць.

Пан Пастарнак прыслушаўся да гукаў, што даносіліся з загончыкаў і стаў мяне прыспешваць:

Ідзіце, бо нешта мне неспакойна.

Я скіравалася да загончыка Адэлі. З-за дзвярэй Баранчыка даносіўся ласкавы голас:

— Патрывай, мой харошы, прыгажунчык, смелы мой Баранчык. Бач, як добра ты папрацаваў летам, адгадаваў прыгожую густую воўначку. Ажно бегаць табе цяжка. Трэба яе падстрыгчы, адразу стане лягчэй. А воўначка хутка зноў адрасце, — угаворвала Баранчыка пані Гэлена. Так угаворваюць маленькіх дзетак, калі ім трэба дастаць стрэмку з пальчыка ці вушкі пачысціць, ці зрабіць яшчэ што-небудзь непрыемнае, але неабходнае.

— Не турбуйцеся, пані Гэлена, — голас Баранчыка дрыжаў, — я патрываю.

Я адчыніла дзверы да Адэлі.

— Няўжо прыйшла мая пакутная часіна? — заверашчала авечачка. — Няўжо не шкада вам пазбавіць авечачку яе прыгажосці і пекнасці? — Адэля кідалася з кутка ў куток і тэатральна прыгалошвала. — Няўжо сэрцы вашыя такія чэрствыя, што не можаце абысціся без сукенак і швэдараў? Ах, які здзек з бедных жывёл...

— Адэлька, — ціхенька паклікала я. — Я табе кавун прынесла. І апельсіны. І грушы смачныя, іспанскія.

— Чуллівую і тонкую натуру прымітыўным хабарам не купіш! — непрымірым голасам заявіла Адэля.

Я пачала выкладваць на стол гасцінцы. Адэля яшчэ колькі хвілін гойсала ўзад-уперад, але, адчуўшы прыемны водар груш, зміласцівілася:

— Праўда, з Іспаніі? Добра, давайце мне адну грушу.

— А ў мяне для цябе сюрпрыз: кніга амаль скончана!

— Выдатна! — ажывілася авечка. — Спадарыня Наталля, прасачыце, каб кніга выйшла ў прыгожай цвёрдай вокладцы.

— Не ведаю, Адэля, ці магу я ўплываць на гэта. Многія пытанні залежаць ад выдаўца.

— А вы — аўтарка! Стойце на сваім! Калі кніжку шмат чытаюць, мяккая вокладка хутка заціраецца. А пра мяне будучь чытаць усе!

6 Я такая прыгожая, гламурная, крэатыўная — сама дасканаласць! Я варта таго, каб кніжка пра мяне была ў цвёрдай вокладцы, — Адэля ўпэўнена глядзела на мяне.

— Добра, Адэля. Я пагутару з выдаўцом.

— Майце на ўвазе, калі ў выдавецтве не паабяцаюць нармальную вокладку, я сама ім патэлефаную. І буду тэлефанаваць удзень і ўночы, пакуль не дамагуся свайго!

Я ўявіла, колькі бяссонных начэй чакае майго выдаўца, калі я не паабяцаю Адэлі адстойваць яе інтарэсы, і мне стала шкада яго.

— Адэля! Я зраблю ўсё магчымае, — запэўніла я авечачку.

— Цудоўна! А я складу спіс тых, каго трэба абавязкова запрасіць на прэзентацыю! — заскакала ад радасці Адэля.

— Адэлька! — заглянула ў загончык пані Гэлена, — Баранчыка ўжо падстрыглі. Цяпер твая чарга.

— Не пайду! — заўпарцілася Адэля. — Я гэту чаргу каму заўгодна саступіць магу. Хочаце — самі стрыжыцеся! А мне і так добра.

— Вось заўсёды так, — уздыхнула гаспадыня. — Ты ж сама заўчора непакоілася, што воўначка стала такой доўгай, што яе нават расчасаць немагчыма.

— Вось і трэба было заўчора мяне стрыгчы. А сёння я ні на што не скардзілася! Малімонку стрыжыце!

— Малімонка напілася лекаў і задрамала. Ты ж ведаеш, Адэлька, якая яна нервовая.

— Хадзем, Адэлечка, — далучылася я да ўгавораў спадарыні Гэлены. — Ты ж ведаеш, стрыжка неабходна для твайго здароўя. А твая воўначка патрэбна дзясяткам модных асоб. Яны чакаюць найпрыгажэйшых убораў і будуць так удзячны табе! А я ўсім апавяду, што знаёма з самай мужнай авечкай у свеце!

— І ў кнізе гэта напішаце?

— Абавязкова, — урачыста паабяцала я.

— Глядзіце ж! — Адэля на дрыжачых нагах рашуча накіравалася да дзвярэй. — Майце на ўвазе, я згаджаюся на гэты здзек толькі дзеля высокіх ідэй моды і гламуру, а не з-за умоў кантракта.

Хлопец і дзяўчына, якія былі запрошаны стрыгчы гадаванцаў фермы, сустрэлі Адэлю радаснымі выгукамі:

— Праходзь, Адэлька! Рады вітаць цябе! Мы — твае фанаты!

— Лёгка вам быць фанатамі... — бурчэла Адэля, уладкоўваючыся ў крэсла. — Гэта што? — тыцнула яна капыткам у вялікае люстэрка.

— Гэта люстэрка, — пачаў тлумачыць хлопец. — Яно дзеля таго пастаўлена...

— Няўжо вы думаеце, — ледзяным голасам перапыніла яго авечка, — што мне будзе цікава назіраць за здзекам, у якім я змушана ўдзельнічаць?

— Але твой калега нічога не меў супраць.

— Баранчык таўстаскуры. А я асоба далікатная! Прыбярэце, каб я яго не бачыла!

Люстэрка хуценька схавалі за шафу.

— Ну, пачнём? — стрыгалі ўзялі ў рукі нажніцы.

— Напачатку пакажыце свае дыпламы! — патрабавальным тонам заявіла авечачка.

Дзяўчына працягнула капрызлівай кліентцы дыпламы. Адэля доўга іх разглядала, а пасля запытала:

— Спадзяюся, дакументы не падроблены?

— Адэля! Мы ж не першы раз цябе стрыжом! Ты выдатна ведаеш, мы штогод падвышаем сваю кваліфікацыю і нават даём майстар-клас стрыгаллям-пачаткоўцам.

— Досыць балабоніць, — Адэля млява махнула капытком. — Спадарыня Наталля, уключыце музыку — што-небудзь класічнае — і сядайце вунь туды — Адэля тыцнула капытком на крэсла, — будзеце аказваць мне маральную падтрымку. А вы пачынайце. Толькі не паньце мяне!

І Вялікая Пакута пачалася. Не дзіўна, што, стрыжка выклікала такі пярэпалах сярод гадаванцаў. Відовішча не для нервовых асоб! Стрыгалі працавалі зладжана і хутка. Адэля з пухнага прыгожага мячыка пераўтваралася ў худзенькую, нават мізэрную істоту. А прадмет яе гонару — мяккая воўначка падала на загадзя падрыхтаваную посцілку вялікімі роўнымі пластамі. Адэля сядзела, заплюшчыўшы вочы. І толькі раз-пораз злосна зіркала на стрыгалёў, калі яны ненаўмысна рабілі ёй балюча.

Калі стрыжка скончылася, яна моўчкі ўстала і пайшла да парога. А за дзвярыма ўжо чакала сваёй чаргі збялелая Малімонка з паняй Гэленай. Адэля паплялася да свайго загончыка, раздражнёна падкідваючы ўсё, што траплялася на яе шляху. Яна прыпынілася перад дзвярыма ў пакой гаспадара і гукнула:

— Досыць хавацца! Ідзіце хутчэй узважце маю воўначку! Ды глядзіце, каб ні кузлачка не збаёдалі! І не забудзьцеся, што пані Гэлена абяцала запрасіць мяне на абмеркаванне вырабаў і мадэляў!

Я са шкадаваннем глядзела на Адэльку. Яна плюхнулася ў крэсла і змрочна заявіла:

— Ну, спадарыня Наталля, афіцыйна заяўляю: пачаўся перыяд Вялікай Дэпрэсіі.

— Што ты, Адэлька, — пачала я, — давай лепш з'ямо па апельсінычку. У перыяд дэпрэсіі трэба есці садавіну жоўтага, памаранцавага і чырвонага колеру — гэта паляпшае самаадчуванне. А каб не было холадна, я падару табе вялікую квяцістую хустку. Дарэчы, з чыстай воўны, выдатна ратуе ад восеньскіх халадоў, — я выхапіла хустку і захутала ў яе Адэлю. Абнова імгненна ажывіла авечачку. Яна кінулася да люстэрка, агледзела сябе з усіх бакоў і ўжо больш бадзёра заявіла:

— Ну, што ж, у гэтым строі хаця б не сорамна калегам паказацца.

— Да таго ж хустку можна завязваць рознымі спосабамі, такім чынам у цябе штодзень будзе новы ўбор, — падтрымала я яе.

8 — Спадарыня Наталля, — пачуўся голас гаспадыні, — падыдзіце, калі ласка.

Я запытальна глянула на Адэльку. Тая махнула капытком:

— Ідзіце сабе. Там, напэўна, Малімонцы зусім дрэнна. А я пакуль што займаюся новым уборам.

Малімонцы сапраўды было дрэнна. Стрыжка ўжо скончылася, а бедная козачка раз-пораз губляла прытомнасць і ўся дрыжэла. Якімі толькі зёлкамі мы яе не адпойвалі! Стрыгалі пайшлі, гаспадар узважыў і прыбраў воўначку, а пасля далучыўся да клопатаў пра Малімонку. Я расказала гаспадарам пра хустку, якую падарыла Адэльцы, і гаспадар заявіў:

— Выдатная ідэя! Я мігам памчуся ў краму і набуду хустку для Малімонкі. І што-небудзь нагледжу для Баранчыка. Яны будуць фарсіць адзін перад адным, можа, забудуцца на сваю дэпрэсію.

Пан Пастарнак хуценька з'ездзіў у краму і прывёз адтуль самую прыгожую хустку, якую толькі знайшоў.

— А для Баранчыка, — развёў гаспадар рукамі, — нічога не знайшоў.

— Што ж рабіць? — задумалася пані Гэлена. — Хіба што звязаць для яго понча? Ці камізэльку?

На тым і развіталіся.

Вялікая Дэпрэсія цягнулася невыносна доўга — можа, з тыдзень. За гэты час Адэля ніводнага разу не патэлефанавала, каб па-сяброўску паразмаўляць.

Урэшце надышоў той доўгачаканы момант, калі Адэля аджыла!

— Спадарыня Наталля! Годзе нюні распускаць! Кідайце ўсё, прыезджайце да нас, будзем ладзіць тэатральныя вечарыны.

І пачалося ў нас новае жыццё! Вы ж не думаеце, што Адэля з тых асоб, якія гадамі выношваюць сваю ідэю, паўжыцця яе абмяркоўваюць, сумняваюцца, набіраюцца мужнасці... У Адэлі ўсё было проста: выбар пастаноўкі, шыццё заслоны, размеркаванне роляў.

— Ну вось, — цешылася Адэля, — цяпер нам не будзе калі сумаваць! Занятку стане да самай вясны.

На адкрыццё тэатральнага сезона была абрана казка «Воўк і сямяра казлянят». Уявіце сабе: ролю Ваўка згадзіўся граць Баранчык! Праўда, пасля доўгіх угавораў. Ён апранаўся ў гаспадарову камізэльку і выглядаў вельмі імпазантна. Маску ваўка ўзяўся рабіць з пап'ёмашэ пан Пастарнак, які таксама аказаўся далучаны да падрыхтоўкі. Баранчык цэлымі днямі рэпэціраваў, намагаючыся надаць свайму голасу воўчую грубасць. Урэшце ён ахрып! І цяпер ужо граў ролю цалкам натуральна. Адэля захапіла сабе ролю маці-казы. І хаця ёй тлумачылі, што Малімонка ці Даліктуса справіліся б з гэтай роляй больш удала, яна стаяла на сваім.

— Не смяшыце мяне! Ні Малімонка, ні Даліктуса не ў стане даць рады ваўку! А я — адной левай! Будзе ведаць ненажэра, як есці нашых казлянят! — і ваяўніча паглядала на Баранчыка. Дарэчы, казля-

нятак у нас было ўсяго тры (Малімонка, Даліктуся і баранчык Рахманчык, які гасціў на «Каляроўцы»).

Аднойчы на ферму завітаў прадстаўнік тэлебачання, з якім Адэля пазнаёмілася на міжнароднай выставе.

— Дарагая Адэля! Шаноўная спадарыня Гэлена, пан Пастарнак! — урачыста пачаў ён, паглядзеўшы нашу рэпетыцыю. — На нашым тэлеканале распачынаецца новы праект. Яго тэмай будзе пошук прызначэння ў жыцці, а героямі — жывёлы, якія гэтае найвышэйшае прызначэнне шукаюць. Калі паўстала пытанне, каго прапанаваць на ролю вядоўцы, я адразу падумаў пра Адэлю. Яна тытулавая асоба — пераможца на міжнароднай выставе, ўдзельніца руху Грынпіс, ды яшчэ рэжысёр такой незвычайнай акцёрскай трупы! Калі вас зацікавіла прапанова, я гатовы сёння ж абмеркаваць умовы кантракта, якія мы прапануем нашай вядоўцы.

— Мы яшчэ ніводнай тэатральнай пастаноўкі не зрабілі, — засмуціўся Баранчык. — А так рыхтаваліся...

Але Адэля шыкнула на Баранчыка:

— Ты кар'еру мне паламаць хочаш? — і павай выплыла на сярэдзіну пакоя.

— Я заўсёды ведала, што стану знакамітай! Канечне, мы гатовы абмеркаваць вашу прапанову. Пан Пастарнак! Запрашайце дарагога гасця ў канферэнц-залу (імгненна гасцёўня набыла новы статус), а вы, пані Гэлена, зрабіце нам, калі ласка, кавы і далучайцеся да абмеркавання.

Крыху разгубленыя гаспадары фермы пакіраваліся за Адэляй, якая падручкі вяла тэлевізійшчыка. Мы яшчэ крыху пасядзелі ў нашай імправізаванай тэатральнай зале, дзелячыся ўражаннямі і здагадкамі, але неўзабаве разышліся.

Адэля патэлефанавала мне ўвечары.

— Спадарыня Наталля! Віншуйце мяне! Я падпісала кантракт! Буду ў зімовы перыяд працаваць на тэлебачанні!

— Адэля! Няўжо ты звальняешся з «Каляроўкі»?

— Не! На ферме я мушу працаваць на палову стаўкі. Гэта значыць, што я буду вельмі старанна есці сенца і гадаваць воўначку ў перапынках паміж здымкамі аж да вясны. А пасля зноў буду пасвіцца на сваім лужку, бо ўлетку большасць тэлеперадач «ідзе ў адпачынак». Ах, колькі цікавых уражанняў, сустрэч і паездак у мяне наперадзе!

— Рада за цябе, Адэлька! Ты ж марыла пра выйсце для сваёй творчай натуры. Хадзем паслязаўтра ў выдавецтва разам. Занясём рукапіс, пакуль у цябе не пачаліся рэпетыцыі ці здымкі.

— А вось і памыляецца! Мне ўжо заўтра трэба быць на тэлебачанні. Так што ідзіце адна.

— Добра. Поспехаў табе, Адэлька! Да сустрэчы!

— І вам усяго найлепшага! Не забудзьцеся: у выдавецтве вы павінны адстойваць мае інтарэсы! Калі спатрэбіцца — з боем!

10

— Думаю, Адэлька, усё вырашыцца мірным шляхам.

— Да пабачэння! — гукнула Адэля і кінула слухаўку.

Праз тыдзень мы праводзілі Адэлю ў яе першую тэлевізійную камандзіроўку. Адэля сядзела ў машыне з надпісам «Тэлебачанне» і важна паглядала па баках. Праводзіць Адэлю сабраліся гаспадары і гадаванцы фермы «Каляроўка». Прыбегла і Даліктуся. Ужо самыя шчырыя пажаданні былі выказаны, расчуленая пані Гэлена прыціскала насавачку да вачэй, пан Пастарнак прыдзірліва аглядаў машыну, якая мелася везці Адэлю ў новае жыццё. Астатнія безупынна махалі ёй на развітанне.

— Адэля! А як жа нашы пастаноўкі? — хваляваўся Баранчык.

— Я цябе прызначаю намеснікам рэжысёра, то бок сваім намеснікам, — заявіла Адэля. — Рыхтуй пастаноўку, праводзь рэпетыцыі. Дэкарацыі даручаю Даліктусі. Чула? — строга запытала яна ў ашчасліўленай козачкі.

Тая радасна замэкала.

— Харэаграфіяй няхай займаецца Малімонка, касцюмамі — гаспадары. Толькі не забывайцеся прытрымлівацца маёй канцэпцыі. (Не ведаю, ці памятаў хто-небудзь, у чым яна палягала, але ўсе згодна заківалі.) І не хвалюйцеся! Я ж буду прыезджаць! — супакоіла Адэля сяброў.

Я ўрэшце атрымала магчымасць таксама перамовіцца на развітанне з авечкай. Скажу шчыра: за той час, што пісалася кніга, я так прызвычалася да Адэлі, што мне было шкада развітвацца з ёй.

— Адэлька, неўзабаве выйдзе кніжка пра цябе. Трэба будзе арганізаваць прэзентацыю, а ты ад'язджаеш, — казалая я.

— Не перажывайце, спадарыня Наталля! На прэзентацыю я абавязкова вырвуся. Хто можа мне перашкодзіць прысутнічаць на такім важным мерапрыемстве?!

— Вельмі спадзяюся, Адэлька.

— Дарэчы, у мяне цяпер ёсць свой электронны адрас. Я ж зорка тэлебачання! Хай яго надрукуюць у кніжцы. Тады ўсе мае фанаты змогуць пісаць мне лісты. Магчыма, я нават знайду час на іх адказваць, — Адэля працягнула мне ружовую паперку, на якой крыху нязграбна было выведзена: Adeljastar@tut.by. — Крышку непрыемна, што адрас гучыць як «Адэля-зорка-сабака». Куды натуральней было б напісаць «Адэля-зорка-авечка»! Але колькі я не ўпарцілася, мне не дазволілі яго змяніць.

— Абавязкова дам твой адрас! — паабяцала я. — Выдатная ідэя! Да сустрэчы, Адэлька! — памахала я на развітанне рукой.

— Да новых сустрэч, спадарыня Наталля! — падміргнула мне Адэля.

Малюнак Алены ЯРМОЛЕНКА

ЯКІЯ ГУЛІ Ў ЗЯЗЮЛІ?

11

Наталля СІДАРЭНКА

Анатоль ЗЭКАЎ. Зязюля Гулюля. Казкі, вершы. Мінск, «Літаратура і Мастацтва», 2011.

Гэта няпраўда, што літаратура для дзяцей адрасавана выключна дзецям. Ужо тое, што яе ствараюць дарослыя, з'яўляецца пераканаўчым доказам: без элементу даросласці ў такіх творах не абыйсціся. Як бы ні хацелася аўтару дзяцініцца, ён усё ж застаецца ў сваім узросце. Таму, пэўна, нават калі ў выходных дадзеных кнігі і пазначана «для дзяцей малодшага школьнага ўзросту», гэта яшчэ ніякім чынам не азначае, што такая кніга не цікавая вучням старэйшых класаў.

Скажыце: хіба вам не хочацца даведацца, як на лузе з'явіліся кветкі і чаму сяброўкі запаважалі маленькую плотачку, як вожык калючкі набыў і аб чым сойка крычыць, як чайкі варону ўратавалі і чаму зязюля гады лічыць, як зорка бярозкаю стала і чаму птушкі не сівеюць? А яшчэ — пра тое, чаму чарапаху называюць лянівай, а сароку — манюкай...

Адказы на гэтыя і некаторыя іншыя пытанні вы знойдзеце ў кнізе Анатоля Зэкава «Зязюля Гулюля», якая пабачыла сёлета свет у выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» (зрэшты, першыя свае творы аўтар, яшчэ школьнікам, надрукаваў менавіта ў «Бярозцы»).

Апроч казак, на «зязюльчых» старонках вы знойдзеце таксама шмат вершаў, небылічак, лі-

чылак, скорараворак і загадак. Чаму шмат? Ды таму, што ўсе яны даволі кароценькія, падчас — у дзве, а то і ў адну

страфу. Адсюль, відаць, і лёгка, ледзь не з першага прачытання, запамінаюцца. Як, прынамсі, верш «Безбілетны Зай»:

Зай праехаў
У трамваі
Без білета
Неяк летам.
Імем Зая
Назваюць
Пасажыраў
Безбілетных.

Вы раней не ведалі гэтага? Што ж, цяпер будзеце ведаць. Як і многае іншае, пра што хораша, пазнавальна, займальна, а там-сям і павучальна (хай сабе і не надакучальна) рыфмавана распавядае паэт.

Каб не адцягваць у вас час на знаёмства з самой кнігай «Зязюля Гулюля», напрыканцы скажу толькі адно: прачытаеце вы яе на адным дыханні. І не засумуеце. Ад першай старонкі і да апошняй. Ды і ці можа быць сумнай кніга, якую напісаў вядомы ў рэспубліцы гумарыст Анатоль Зэкаў?

Жыццё як цуд

Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ

Вы, магчыма, ведаеце гэтыя радкі Арсенія Таркоўскага:

Порой по улице бредешь —
Нахлынет вдруг невесть откуда
И по спине пройдет, как дрожь,
Бессмысленная жажда чуда.

Але ў пэўныя моманты раптоўна ўсведамляеш, што цуд нават і чакаць не трэба, бо жыццё само па сабе — цуд. **Чуеш** шум ветра ў дрэвах, **бачыш** шум ветра. І вось ён — цуд! Радаснае

ўсведамленне таго, што **ўсё вакол**, аказваецца, **жывое!**

Альбо скажа табе які-небудзь чалавек фразу, напрыклад, такую: «Выпадковасцей у гэтым свеце ўвогуле не існуе». І ты **пачуеш!** Не паверхнева, а ўсёй істотай. Потым, вядома, перапытаеш, як ідыёт: «Як гэта? Што гэта такое значыць: выпадковасцей не існуе?» Тое і значыць, скажа чалавек, выпадковасцей не існуе...

У 2004 годзе выйшла на рускай мове кніжка Майкла Талбота «Галаграфічны сусвет». Падмуркам для яе стала гіпотэза двух навучоўцаў — вучня і паслядоўніка Эйнштэйна Дэвіда Бома і нейрафізіёлага Карла Прыбрама. Паводле іх гіпотэзы, сусвет — гэта галаграма. А значыць, кожная яго часцінка хавае ў сабе інфармацыю пра цэлае. Тут усё ўзаемазвязана і ўзаемазалежна. Як той казаў, на адным баку зямлі мятлік узляцеў, а на іншым — землятрэс адбыўся.

У жыцці заўсёды здараюцца цікавыя моманты! Цягнуліся мы аднойчы з сябруком па Піцеры, з вялікімі заплечнікамі ды стомленыя. Усе магчымыя тэлефоны — знаёмых знаёмых і сяброў сяброў — не падаравалі нам даху над галавой. «А можа, гэтыя пра будысцкі храм ведаюць?» — раптам паказала я

свайму спадарожніку на хлопца і дзяўчыну, якія праходзілі міма. Нам з сябруком сапраўдны будысцкі храм у Піцеры быў цікавы надзвычай, а гэтыя хлопец і дзяўчына звярталі на сябе ўвагу сваёй незвычайнасцю: лысыя абодва... Можна, у іх запытацца? Яны ўжо прайшлі, але мы дагналі! Па дзіўнай выпадковасці хлопец і дзяўчына аказаліся не толькі будыстамі, але і тымі самымі Алегам і Ульянай, якія былі знаёмымі нашых знаёмых! Так у шматтысячным Піцеры мы знайшлі дах над галавой.

Асабліва востра ўсю невытлумачальнасць, неспасцігальнасць жыцця я адчула той вясной, калі загінуў Тэхнік. Захады сонца ў тую пару здаваліся такімі загадкавымі і неверагоднымі... Тэхнік быў гаспадаром піцёрскага флэта, дзе знаходзілі дах вандроўнікі са шматлікіх гарадоў. Трапіла аднойчы туды і я. Потым, натуральна, у родны Мінск з'ехала. А Тэхнік — у Абхазію. Назаўжды. Бо, едучы аўтастопам, прыпыніў чамусьці менавіта тую машыну, якой наканавана было згарэць у аварыі. Яго нечаканая смерць — прайшло ўсяго два тыдні ад моманту нашага знаёмства — стала ірацыянальнай Таямніцай той маладой вясны з шалёнымі захадамі.

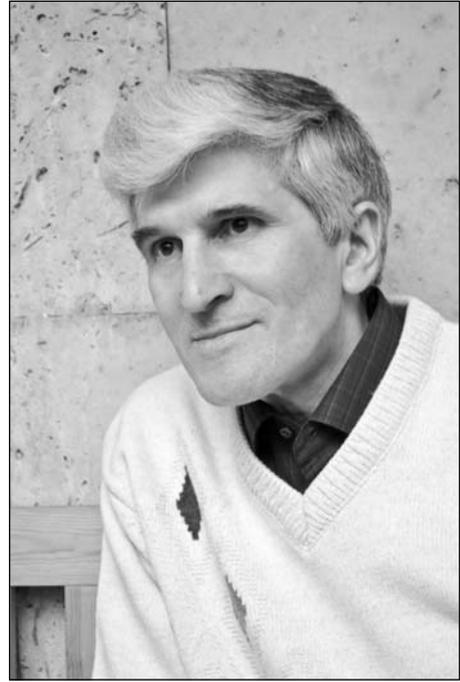
XX стагоддзе — захапляльны час. Не ўсё так проста з гэтай чалавечай свядомасцю, даводзілі сваімі даследаваннямі навукоў-

цы. Вось, напрыклад, апісаны імі прыныцы сінхраністычнасці: тое, што адбываецца ў чалавечай псіхіцы, раптоўна ілюструецца падзеямі знешняга свету. Гэта не звычайная і зразумелая для нас прычыннасць, а, так бы мовіць, паралельнасць. Аднойчы ва ўніверсітэце, седзячы на занятках, я не выкладчыка слухала, а кніжку чытала: пра сінхраністычнасці Юнга. Раптам выкладчык пачаў распавядаць пра гэтую самую сінхраністычнасць...

А вось цытата з кнігі самога швейцарскага псіхіятра і філосафа Карла Густава Юнга: «Гэтай ноччу мая пацыентка ўбачыла ўражвальны сон, у якім нехта даў ёй залатога скарабея — каштоўны твор ювелірнага мастацтва. Яна ўсё яшчэ распавядала мне гэты сон, калі я пачуў стук у акно. Я азірнуўся і ўбачыў даволі вялікую жамяру, якая білася аб шыбу, імкнучыся трапіць з вуліцы ў цёмны пакой. Я адчыніў акно і злавіў жамяру, як толькі яна заляцела ў пакой. Гэта быў скарабеявідны жук, альбо хрушч звычайны, жоўта-зялёная афарбоўка якога вельмі нагадвала колер залатога скарабея».

А ці чыталі вы ўнікальнага аргентынскага прэзаіка Хорхе Луіса Борхеса? Ёсць у яго твор «Лісты Бога». Галоўны герой думаў: Самае Галоўнае Пасланне Бога зашыфравана выключна на скурах ягуараў. А аказалася — паўсюль...

Фота Рагнеда МАЛАХОУСКАГА.

Міхась БАШЛАКОЎ

Падрасталі бярозкі са мною...

* * *

Ў бярозавай бялюткай хаце
Прачнецца песня салаўя.
І будзіць, будзіць мяне маці:
«Схадзі, мой сынку, па каня...»

І я іду, крыху заспаны,
Іду Сярка свайго шукаць.
На лузе пасвяцца туманы,
Каня вось толькі не відаць.

«Сярко, Сярко, — крычу з узгорка, —
Куды ты дзеўся, конік мой?»
Сярко ў траве шукае зоркі,
Што сталі сонечнай расой...

БЯРОЗАВАЯ АРБІТА

Бярозы гнулі хлапчукі.
І сэрцы мкнуліся ў аблогі.
Штаны ірвалі аб сукі
І забывалі пра урокі.

Штодня у хлопцаў быў палёт
З ляснога «арадрома».
Бяроза — добры «самалёт»,
Хоць не такі ж, вядома...

Раслі, мужнелі хлапчукі.
Здзяйсняліся іх мары.
І ўжо другія з-пад рукі
Углядаліся у хмары.

Лавілі кожны самалёт
Вачыма прагавіта,
І пачыналі свой узлёт
З бярозавай арбіты...

Фота Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА.

РАНАК

Промень сонца на ганак
Упадзе залаты —
Сустракаю я ранак
Спрэчкай вёдзер пустых.

Маці паліць у печы,
Палыхае агонь.
І ўздыхае аб нечым
На двары верны конь.

Не ўздыхай, любы косю,
Не ўскідай галавы.
Мы паедзем накосім
Шаўкавістай травы.

Будуць кветкі дурманіць,
Росы ў травах звінець,
І ў блакітным тумане
Будуць колы рыпець...

16 БЯРОЗАВАЯ РУНЬ

Мяне маці дамоў гукала
На развілцы дарог за сялом.
І з дзяцінствам маім падрасцала
Рунь бярозавая за акном.

Падрасцалі бярозкі са мною.
І грубела кара іх ствалоў.
З імі мераўся кожнай вясною
Сваім ростам і лікам гадоў.

І маленства калі неўпрыкметку
Я згубіў ля сваіх бяроз,
Нос кірпаты ветлай суседкі
Мяне доўга вадзіў за нос.

Праз гады — сумны позірк на вёску.
Маці з хусткай ля тых дарог.
Можа, ўспомняць маленства бярозкі,
Ценем гладзячы родны парог?

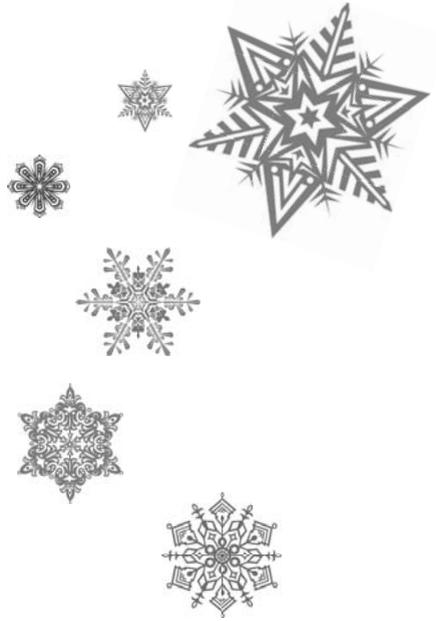
А калі спілавалі іх сённа
За акном адзінокім маім,
Хай мне буйныя ветры прыгоняць
Той самоты бярозавы дым.

ПЕРШЫЯ ПЕСНІ

Шчодрае лета буяе,
Яркім махае крылом.
Свішча на грушы, спявае
Шпак за світальным акном.

Шчэ малады і няўмелы,
Першыя ноты бярэ:
То замаўчыць, то нясмела
Свішча ізноў на дварэ...

І мне так блізка, так любя.
Чуеце, як ён пяе?..
Быццам трымае у дзюбе
Першыя песні мае...

Фота Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА.

СНЯГУРКА

На тваёй сукенцы вышыты сняжынкi.
 На цябе баюся нават я дыхнуць.
 І вяду цябе я ценявой сцяжынкай,
 Не змагло каб сонца ў вочы зазірнуць...

Толькі ж ты смяешся і бяжыш пад сонца.
 І нямае сэрца у маіх грудзях...
 «Уцякай, растанеш,» — я крычу бясконца.
 Ды, відаць, дарэмна мой бунтуе страх...

«Мілая Снягурка...»

Лес калыша рэха.
 Можа, я прыдумаў светлы вобраз твой?
 Ты ж пад сонцам веснім свецішся ад смеху
 І ў адказ адмоўна круціш галавой...

На тваёй сукенцы вышыты сняжынкi.
 Сінія ільдзінкі у тваіх вачах.
 Эх, я не разумны...

Падвяла сцяжынка.
 Растаюць сняжынкi на маіх губах...

* * *

Матчыны грыбы перабіраю,
Што прывезла сённа з Церухі.
І здаецца, зноў я адчуваю
Прэлы пах імшэлае страхі.

Бачу асцярожны след ласіны
У світальным восеньскім бары.
І прычулася, што зноў асіну
Падгрызлі над рэчкаю бабры.

Помню, як мурзатыя да пятак
Смажылі ля поля каласкі.
...Яшчэ спалі за туманам хаты,
А ўжо нас гукалі цягнікі.

Ад усіх забаў сваіх дзіцячых
Спадарожным поездам уцёк.
І у спешцы я забыў удачу,
І забыў са шчасцем вузялок.

Вось чаму цяпер перабіраю
З хваляваннем матчыны грыбы.
Ўсё здаецца, што між іх спаткаю
Мілыя дзіцячыя гады...

Пра муху Дору і вегетарыянства

Арцём КАВАЛЕЎСКИ
(Казачнае апавяданне)

І
Жыла-была муха Дора. Прачнулася яна аднойчы кастрычніцкім ранкам ды пачала шалёна, вельмі нізка лётаць па пакоі, ажно спужала старога ката Ката, бо гудзела, нібы славуцы трактар «Беларус». Тлустая, мажняя, прыгожая, з аксамітным смарагдавым брушкам, не тое што плюгавы прусак Тараканыч са сметніцы, да якога Дора залятала-заляцалася летась, але марна, бо руды кавалер урэшце аддаў сваё прусачае сэрца і шэсць лапак немаладой ужо вухавёртцы Ізольдзе, аматарцы начных шпацыраў па вільготных лабірынтах таямнічых санвузлоў. Зграбная, непрыступная і элегантная Ізольда доўгі час была пажадлівай марай юрліўца Тараканыча, пакуль нарэшце не згадзілася падзяліць з ім цяжары і нягоды надыходзячай старасці. Рамантычная Ізольда і практычны Тараканыч сталі самай імпазантнай парай у кватэры.

Спачатку Дора плакала. Ёю авалодала невыносная скруха з нагоды не свайго шчасця, якое, здавалася, павялічвалася стакроць, бо чужое. Потым вырашыла помсціць: наняла знаёмага хрушча Харытона, вядомага прайдзісвета, каб той забіў шчаслівую парачку. Але ўрэшце схамянулася, паспакайнела і сунялася. Дорына сяброўка, моль Кларыса, хранічная істэрычка, прыхільніца псіхалагічных трэнінгаў і рознага кшталту эзатэрычных практык, прапанавала заняцца медытацыяй і аўтатрэнігам, які ледзь не скончыўся для Доры смерцю, бо падчас чарговага манатоннага практыкавання-мармытанья: «я мужжжняя, хоць неззамужжняя» знерваваны Кат імгненна скочыў да Доры і ледзь не прыбіў яе моцным ударам масіўнай лапы. Дора ўратавалася толькі дзякуючы сваёй прыроджанай маланкавай рэакцыі і воклічу камара Вальдэмара, даўняга яе сябрука і паклонніка, які ў апошні момант піскнуў так пранізліва, што Дора пачула яго на другім канцы пакоя. Спалоханая Катам, небарака доўга не магла апрытомнець, таму і лётала па пакоі, што вар'ятка. Але Вальдэмар, спадар надзейны і мудры, паклікаў яе да сябе і суцешыў. Ягоны фальцэт, як заўжды, гучаў пераканаўча: «Ну, ты падумай толькі, што ў іх за жыццё ў цёмнай ды мокрай Ізольдзінай каморы! У сметніку Тараканыч хоць гаспадарку неблагую меў, крамку трымаў, на людзях паказваўся, скаргі пісаў на Харытона, а цяпер... Ажаніўся і знік стары. Пагаворваюць, што яны —

20 наведнікі тайнай ложы Макрасонаў. Кажуць, у гэтую справу Тараканыча ўцягнула Ізольда. Бачыла, цяпер яны ўдваіх з чорнымі парасонамі ходзяць, і ў абодвух падкручаны правы вус — а то адметныя знакі Макрасонаў. Дурны стары, жыві бы сабе дажываў ціха-мірна ў сметніцы, ліха б не ведаў... Ат не, закахайся... Ды й наогул, што з іх возьмеш, бяскрылых...»

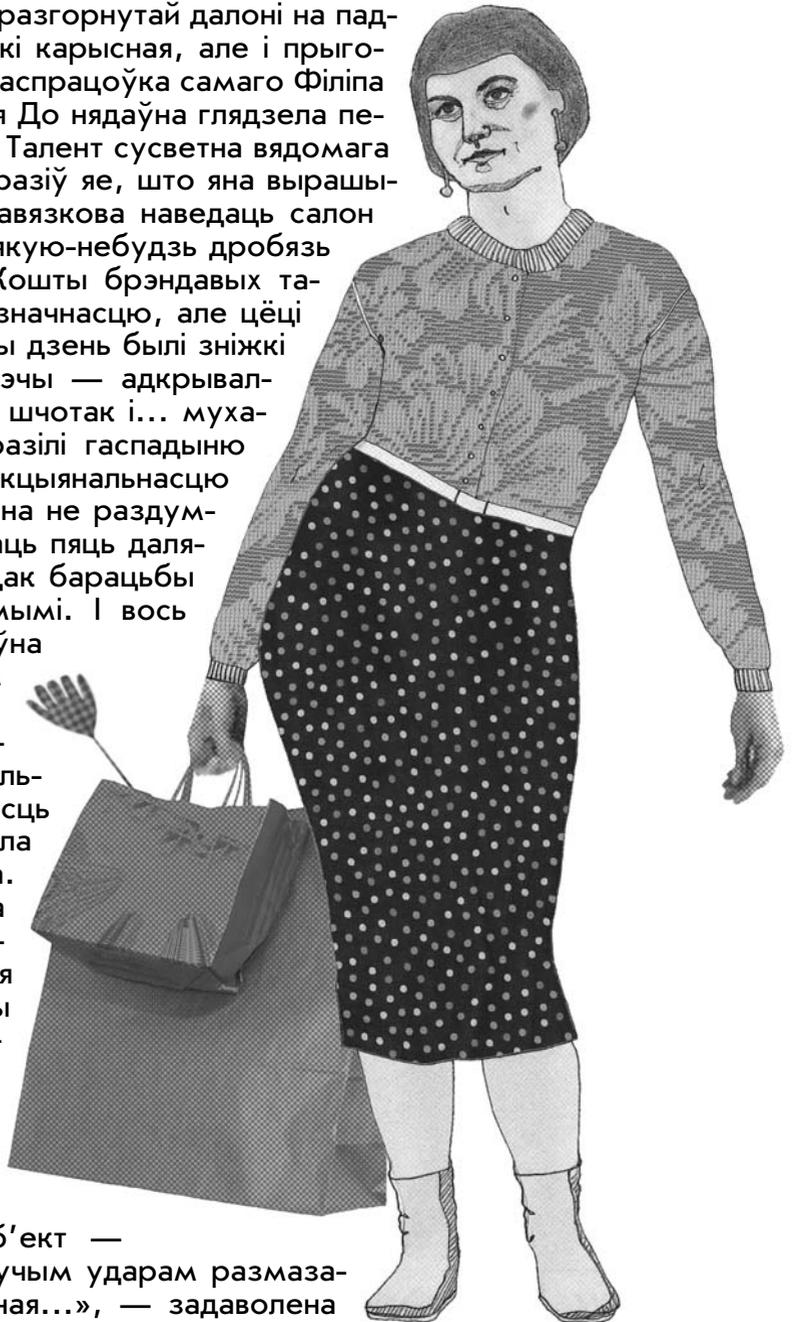
Словы Вальдэмара падзейнічалі на Дору станоўча. У прыўзнятым настроі яна ўзляцела да самае столі, зрабіла некалькі колаў і закружляла-затанчыла над прыгожай кветкай, што стаяла ля самага акна і пеццілася ўсімі пялёсткамі пад залатымі промямі паўдзённага сонца. І раптам здалася Доры, што яна экзатычная стракатая калібры, неўтаймаваная гарэза, выкшталцоная крылатая істота, што з'явілася ў гэты свет для заўсёднай радасці і вялікага шчасця. Ніколі так хораша, так высока і вольна не лёталася Доры, ніколі не адчувала яна столькі сіл і прыліву вітальнай энергіі. І нават фанабэрлівы, агрэсіўны зазвычай Кат, які цяпер здзіўлена пазіраў на Дору, прымружываўшы левае вока, падаўся ёй мілым таўстуном-ляютнікам, сімпатычным нават катом. Яна даравала яму сённяшнюю выхадку і ўжо не баялася масіўных кашэчых лап. І ніякі аўтатрэнінг не быў патрэбны. Яна, тлустая, мажняя Дора, сталася вытанчанай лёгкай танцоркай, вясёлай мушкай-зелянушкай. Вось яно, шчасце! Яна нават прыдумала сабе новае какетліва-інтрыгуючае імя — Дораці. Цяпер гэта будзе яе артыстычны псеўданім, і яна навучыцца быць не менш загадкавай і рамантычнай за элегантную спакучальніцу Ізольду. Словы колішніх аўтатрэнінгавых практыкаванняў «я мужжжняя, хоць неззамужжжняя» падаліся Доры смешнымі. Зараз ёй не быў патрэбны аніякі дзвіз. Навошта словы, калі ты шчаслівая?

II

Тым часам з працы вярнулася гаспадыня Дора Майсееўна, альбо проста цёця До. Сёння яна знаходзілася ў тым адмыслова-ўрачыстым настроі, які, звычайна, апаноўвае жанчынамі пасля ўдалага сеанса шопінгтэрапіі. Цёця До была кабетай практычнай і разважлівай, таму перавагу аддавала таварам гаспадарчага прызначэння. Вось і сёння яна набыла шмат карысных рэчаў і мудрагелістых прыстасаванняў для паляпшэння якасці хатняга побыту. Не распранаючыся, яна, крыху змораная, яшчэ ў калідоры пачала выкладваць са шматлікіх торбаў свой гаспадарчы скарб, ад суназірання якога ейныя вочы гарэлі вясёлым агеньчыкам. Чаго тут толькі не было: і нікеліраваныя кручкі, формай падобныя да смаўжоў; і сметніца з італьянскага пластыку (вось жа ўзрадаваўся б Тараканыч, калі б не жаніцьба і новая прапіска ў вільготнай Ізольдзінай каморы); і зручная швабра-самавыціскалка

з квадратным вядром, якое, дарэчы, цёця До атрымала ў якасці бонуса; і круглы чырвоны дыванчык, яркая пляма якога, паводле меркавання Доры Майсееўны, павінна была надаць нуднай кафлянай падлозе ў ванным пакоі японскі акцэнт; і шмат чаго яшчэ карыснага, сучаснага, прыгожага змяшчалі пухнатыя торбы. Апошняя рэччу, якую гаспадыня выцягнула, была ярка-сіняя каўчукавая мухабойка ў выглядзе разгорнутага далоні на падстаўцы — рэч не толькі карысная, але і прыгожая — дызайнерская распрацоўка самага Філіпа Старка, пра якога цёця До нядаўна глядзела перадачу па тэлебачанні. Талент сусветна вядомага дызайнера настолькі ўразіў яе, што яна вырашыла ў бліжэйшы час абавязкова наведаць салон Старка і набыць хоць якую-небудзь дробязь з апошняй калекцыі. Кошты брэндавых тавараў уражвалі сваёй значнасцю, але цёці До пашанцавала: у гэты дзень былі зніжкі на тры гаспадарчыя рэчы — адкрывалкі, шклянкі для зубных шчотак і... мухабойкі. Апошнія так уразілі гаспадыню сваім выглядам і функцыянальнасцю (на падстаўцы!), што яна не раздумваючы выклала трыццаць пяць даляраў за фірменны сродак барацьбы з дакучлівымі насякомымі. І вось цяпер Дора Майсееўна з ціхім, але выразным замілаваннем разглядала набытую рэч, мацала яе, адчуваючы пальцамі пругкую мяккасць матэрыялу, з якога была выраблена мухабойка. «Так, што ні кажы, а рэч прыгожая, патрэбная», — падумала цёця До і, не адкладваючы справу да святога нігды, вырашыла выпрабаваць мухабойку.

Яна жвава зайшла ў пакой, уважліва аглядзела яго і, убачыўшы патрэбны аб'ект — муху — трапным рашучым ударам размазала яе па сцяне. «Мясная...», — задаволена

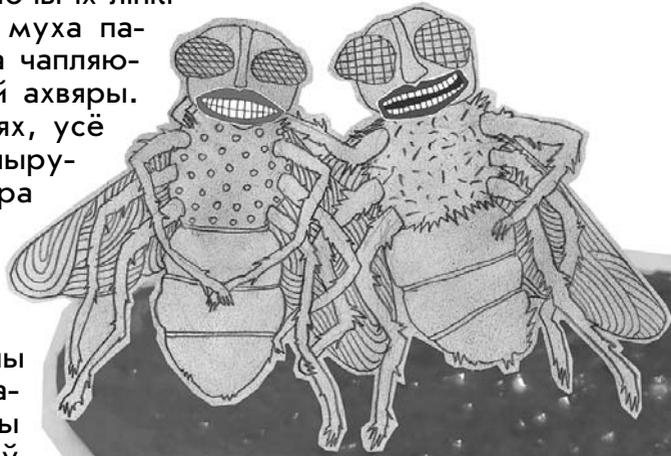
22 і неяк экзастатычна вымавіла Дора Майсееўна з выглядам паляўнічага, які перамог лютага драпежніка. Карыстацца мухабойкай аказалася яшчэ прыемней, чым магла ўявіць гаспадыня. І яна прагнула працягу барацьбы. Але, як пільна ні ўглядалася цёця До ў куты, шыбы ды сцены, мух у памяшканні яна больш не знайшла. Расчараваная, яна пастаяла з хвілю пасярод пакоя, абмерваючы вачыма ладную мухабойку, у чарговы раз ацаніла яе зручнасць, і зразумеўшы, што яна ёй сённа больш не спатрэбіцца, пайшла спаць. Зрэшты, трэба ж адпачыць паляўнічаму пасля ўдалага палявання (пад паляваннем цёця До, хутчэй, мела на ўвазе сённашнюю вылазку ў гаспадарчыя крамы).

Так скончылася жыццё мухі Доры, шчаслівай летуценніцы, няшчаснай у прыватным жыцці.

III

Сон гаспадыні быў неспакойны, трапяткі. Яна штохвіліны паварочвалася на ложку, соўгалася, цяжка ўздыхала. Тое, што ёй снілася, нагадвала трызненне, было сапраўдным кашмарам, даўкім, надзвычай яскравым, сюррэалістычным.

Вось стаіць яна цалкам голая ў цэнтры вялікай чырвонай залы, упрыгожанай барокавымі кандэлябрамі, жырандолямі і агромністымі люстрамі ў залачоных рамах. З усіх бакоў яе ахапіў невыносны жар. Ёй цяжка дыхаць. Гарачыя хвалі змяняюцца страшэнным холадам, які ахутвае яе цела елкім рыпучым шэранем. У кожным са шматлікіх люстраў яна бачыць адбіткі свайго скурчанага пакутай цела. Ёй хочацца ўкленчыць, але яна не можа: ногі нібы прыбіты да падлогі, а каленныя суставы не гнуцца, быццам у іх уваткнулі металічныя пруты. І раптам з шырокіх дзвярэй залы на яе ляціць-імчыць гіганцкая пачварная муха. Дасягнуўшы цела Доры Майсееўны, муха сядзе ёй на галаву і пачынае корпацца ў расцярушаных валасах, перабіраючы іх ліпкімі шорсткімі лапамі. Потым муха павольна спаўзае на твар, гідка чапляючы вейкі, вусны і шчокі сваёй ахвяры. І паўзе далей: па шыі, грудзях, усё ніжэй ды ніжэй, ліпка маршыруючы мярзотнымі лапамі. Дора Майсееўна хоча заплюшчыць вочы, але раптам бачыць, як з дзвярэй у залу ўваходзіць элегантная пара — Тараканыч пад руку з Ізольдай. Яны ганарліва ўсміхаюцца, іх пасвяточнаму падкручаныя вусы (асабліва правы) калыхаюцца ў такт мерным крокам, а лакіраваныя целы — рудое і чорнае —

зіхацяць інфернальным бляскам. Яны велічна набліжаюцца да Доры Майсееўны, ускокваюць ёй на галаву і залазяць у вушы: Тараканыч у правае, а Ізольда ў левае, і пачынаюць рытмічна, неверагодна голасна шыпець: «Фффіліп Ссстарк! Фффіліп Ссстарк». Доры Майсееўне здаецца, што гэтае шыпенне гучыць унутры яе галавы, якая праз імгненне не вытрымае напружання і разарвецца. Яна адчувае густы смурод, хоча ўскрыкнуць, узнімае вочы да столі, але... велічэзная ярка-сіняя мухабойка ўзнімаецца над ёй і размазвае нябогу па падлозе барокавай залы.

Так скончыўся сон Доры Майсееўны, жанчыны практычнай і гаспадарлівай, не схільнай да прымхлівых экзальтацый і прыступаў хвораі фантазіі.

Прачнуўшыся, цёця До доўга не магла апрытомнець, уражаная і дужа збянтэжаная начным кашмарам. З ёй такое здарылася ўпершыню. Яна моўчкі сядзела на ложку, засяродзіўшы позірк на адзіным прадмеце — ярка-сіняй мухабойцы ў выглядзе разгорнутай далоні на падстаўцы, дызайнерскай распрацоўцы самага Філіпа Старка.

Эпілог

Мінуў час. Дора Майсееўна стала заўзятай вегетарыянкай і працуе ў клубе юных натуралістаў. Праблемныя пытанні цікавай навукі інсекталогіі яна абмежавала лаканічным, але глабальным гуманістычным тэзісам — «не забі». Яна выдала брашуру «Сто пытанняў і адказаў з жыцця мясной мухі (Calliphoridae)» і ўступіла ў асацыяцыю па абароне рэдкіх відаў насякомых, але ўлюбёным яе насякомым стала звычайная хатняя шэрая муха, якую яна ўпадабала ўсім сэрцам і магла гадзінамі распяваць здзіўленым сяброўкам неверагодныя гісторыі пра ўнікальныя, ледзь не інтэлектуальныя здольнасці гэтых стварэнняў. Яна нават ката Ката выдрэсіравала не ганяцца за мухамі і не забіваць іх.

Дора Майсееўна па-ранейшаму папраўляе настрой рэгулярнымі сеансамі шопінгтэрапіі, а дызайнерскімі рэчамі ад Філіпа Старка ўразілася яшчэ больш, настолькі, што не ўтрымалася перад вялікім коштам і набыла невялічкі гарнітур для ваннага пакоя ў салоне славутага майстра функцыянальнага стылю. Адзіная рэч, якой цёця До вынесла бязлітасны смяротны прысуд — гэта ярка-сіняя каўчукавая мухабойка, рэч, безумоўна, карысная, але Доры Майсееўне ўжо непатрэбная.

Малюнкi Святланы БУЕВІЧ

Не герой

Наталля ПАХОМЧЫК

Ужо некалькі месяцаў запар Марына акуратна вядзе свой дзённік. Дзённік, трэба сказаць, не традыцыйны: яго можна не хаваць ад чужога цікаўнага вока, не шыфраваць свае запісы — усё адно ён будзе маўчаць як вады ў рот набраўшы... Так, так, гэта — сучасная камп'ютарная праграма, якую без пароля ніхто чужы не адкрые.

Сёння Марына нейкая падазрона ўзрушаная. Пэўна, пакуль старонак з дзесяць цяпер не напстрыкае — клавіятуру ў спакоі не пакіне. Толькі і чуваць дробат: шчоўк, шчоўк, шчоўк... Ужо гэтак шчыруе, ужо гэтак наізналіцу душу гэтаму камп'ютару выварочвае — так і хочацца, употайкі зірнуўшы з-за пляча, утаропіцца ў гэтае дзіцячае шчыраванне. Але — нельга. Я старэйшы брат. Статус «дарослага» і «мудрага» вымушае трымаць гонар і чакаць. Сама потым першая падыдзе. Ведаю я яе. Сёння, мусіць, будзе зноў пытацца, ці «пражыў бы я месяц без ежы», ці «не пабаяўся б гадзюку голымі рукамі схапіць», ці яшчэ якую лухту. На мой заўсёдны адказ: «Ці я дурны, ці што?» зноў абразліва кіне: «Не герой!» і пойдзе ўся такая ганарлівая да свайго камп'ютара. Падлеткавыя выбрыкі — ведаю я іх, праходзілі...

Адыходжу ў суседні пакой і ўжо адтуль, уладкаваўшыся з кнігай на канапе, раз-пораз пазіраю на сваю «пісьменніцу»: у яе такі ўсхваляваны выраз твару, што мяне ажно разбірае смех. Таму я хуценька хаваю ўсмешку за кнігай. Салодкі водар — пах друкарскай фарбы і гарбаты, якім прасякнуты кніжныя старонкі, — на момант прымушае забыцца на сястру з яе дзённікам, і я з асалодай патанаю ў чытанні. Што можа быць лепш да добрую кнігу?

Хвілін праз сорок узнімаю вочы: сястра ўжо некуды збегла. Мабыць, хутка вернецца, бо камп'ютар не выключаны і — о дзіва! — нават дзённік не закрыты. Цярпліва чакаю «бежанку» і, каб не паддацца спакусе пачытаць чужое, вырашаю камп'ютар выключыць. Аднак краем вока зачэпіўшы першы сказ, я, узяўшы грэх на душу, хутка прабягаю вачыма па ўсёй старонцы...

«Дарма, дарма брат кажа, што інтэрнэт тоіць у сабе шмат небяспечнага. Тут, наадварот, столькі ўсяго цікавага! Столькі новых сапраўдных сяброў знойдзена. І такіх незвычайных.

Як жа Андрэй мне падабаецца! Гэта вельмі моцны духам чалавек. Хоць мы і аднагодкі, але ён за сваё жыццё столькі ўсяго перажыў, што я пачуваюся ў параўнанні з ім неразумным дзіцем. Колькі ён мне ўсяго

панарасказваў... Так хочацца ўбачыць яго, паразмаўляць з ім. А ён усё адмаўляецца ды адмаўляецца. Такі сарамлівы. І адначасова такі адважны! Ад аднаго ўчарашняга аповеду літаральна стыгне кроў у жылах...

Пра свае заняткі альпінізм Андрэй і раней мне распавядаў. Нават фотаздымкі паказваў: ад-

сылаў па электроннай пошце. Там на белым-белым фоне — маленькія чорныя кропачкі-людзі: надзвычай смелыя, адважныя. Рамантыка! Але пра тое, што яго сябры загінулі, ён напісаў мне толькі ўчора...

Так, яны загінулі там, у гэтых рамантычных паходах. Адзін, Лёша, патануў падчас спуску па горнай рацэ. А Сяргей сарваўся са скалы (нешта здарылася са страхоўкай). І Андрэй чуў, як Сяргей крычаў. І як крык абарваўся — таксама...

Цяпер я пачынаю разумець, чаму ён часам такі нешматслоўны. Я пачынаю нарэшце разумець, чаму ён адмаўляецца ад сустрэч: не хоча цяжар сваіх успамінаў перакладваць на іншага.

Толькі аднаго не магу зразумець. Чаму ён мне на мінулым тыдні напісаў: "Улетку хачу паехаць на мора. А то за мяжой яшчэ ніколі не быў".

Заснежаных гор жа ў нашай краіне няма...»

Адарваўшы позірк ад экрана, я доўга не мог сабрацца з думкамі. Адно ў галаве ўвесь час круцілася: «Ой, сястра-сястрыца, якая ж ты ў мяне яшчэ маленькая!..» Пакорпаўшыся колькі хвілін у Вікіпедыі, раблю са спасылкай у Марыніным дзённіку прыпіску:

«Паталагічны ілгун — псіхалагічны тып асобы; чалавек, які часта ілжэ, спрабуючы ўразіць астатніх. У медыцынскай літаратуры гэты тып асобы ўпершыню быў апісаны больш за 100 гадоў таму. Некаторыя псіхолагі лічаць, што паталагічныя ілгуны адрозніваюцца ад звычайных ілгуноў тым, што паталагічны — упэўнены ў тым, што кажа праўду, і пры гэтым надзвычай добра ўжываецца ў ролю».

Пачуліся знаёмыя крокі ў калідоры. Прыслухаўся: ага, Марына.

Хуценька перабягаю ў суседні пакой і раблю выгляд, што сплю. Ціш-ком сам сабе пасміхаюся. От ужо мне гэтыя «героі нашага часу»!

26 **Сябры, зазвычай у «Вераску», нашай традыцыйнай літаратурнай рубрыцы для пачаткоўцаў, мы друкуем вашы вершы, але ў гэтым нумары вырашылі змясціць два праяічныя тэксты: невялікую, але захапляльна-павучальную «Школьную казку» Ганны Ткачэнкі і крапальную, прасякнутую тонкім лірызмам, пейзажную замалёўку Валерыі Жыгаравай «Лес — наш сябар», якая, спадзяюся, змусіць задумацца кожнага з вас, чым ёсць прырода і чаму берагчы і любіць яе — наш заўсёдны абавязак.**

Арцём КАВАЛЕЎСКИ

Школьная казка

Гісторыя гэта здарылася ў бягучым навучальным годзе альбо ў мінулым, у нашай школе альбо не ў нашай, а можа, і ў вашым класе — не зусім важна. Але ж здарылася...

Найлепшаму вучню падарылі новыя школьныя прылады. Былі яны шыкоўныя, са знакамітага замежнага канцылярскага роду Parker. Вядома, хлопчык узрадаваўся — такі падарунак! — і назаўтра склаў увесь свой новы скарб у новы пенал і весела пайшоў у школу па трывалыя веды і добрыя адзнакі.

Тым часам у пенале не было згоды... З пагардай пазіраючы на старых сяброў свайго гаспадара і з гонарам папраўляючы сваю прыгожую сукенку, новая Сіняя Ручка прамовіла:

— Ну і экзэмпляры: праставатыя нейкія, зношаныя занадта. Я з такімі працаваць побач не збіраюся!

— Гэтым прымітыўным пара ў музей збірацца, няма чаго рабіць ім у пенале, — прабубніў заморскі Аловак.

А былыя жыхары пенала сціпла адышлі ўбок: хто ціха плакаў, хто злаваўся, але таксама ціха. Што ж зробіш? Яны ж простыя. Куды там!

— Што ж гэта на белым свеце рабіцца?! — імкнулася пярэчыць Чырвоная Ручка, але нават яна нічога зрабіць не магла.

— Або мы, або гэтыя! — паставіла кропку фрэйлен Сіняя Ручка.

Вучань на хвіліну задумаўся, а пасля дастаў старыя прылады і паклаў у кішэню партфеля.

— Улада наша! — запішчаў Цыркуль з новых.

— Улада наша! — падхапілі астатнія чужынцы. І сталі ўладарыць ды панаваць.

І вось адказны момант — кантрольная дыктоўка. Хлопец паўтарыў усе правілы, вывучыў слоўнікавыя словы і ўпэўнены ў сваім поспеху пайшоў на ўрок. Ён дастаў свае крутыя прылады і падміргнуў ім:

— Прыйшоў наш час!

— No problem! — ганарліва адазваліся тыя і пачалі працу.

Фрэйлен Сіняя Ручка так ганарылася сваім нямецкім паходжаннем, што, каб пра яго нічо не забыў, праз кожную літару выводзіла то лацінскую «Р» замест «П», то «М» замест прапісной кірылічнай «М».

І ўжо ў загалоўку атрымалася дзве памылкі: фрэйлін паважна выводзіла «Ратылка», а не «Памылка», «Ратаць», а не «Памяць», і так усю дыктоўку.

Перачытаў хлопчык, за гумку схапіўся, а тая такая гламурная, бакоў шкадуе, нічога не выцірае, толькі плямы брудныя пакідае...

У бядзе гаспадар пенала ўспомніў пра старых сяброў, асцярожна дастаў іх з кішэні партфеля і на працу паклікаў. Зашчыравалі тыя, не дазволілі двойцы кватэраваць у кантрольным сшытку.

З таго часу наш герой адказную працу давярае толькі сваім прыладам, але і замежнымі карыстаецца, а цябе, чытач, павучае: сябруй з новымі, але і на былых сяброў не забывайся.

**Ганна ТКАЧЭНКА,
Сеніцкая СШ імя Янкі Купалы Мінскага раёна**

Лес – наш сябар

Была ціхая летняя раніца. Яшчэ не паспела забрацца высока сонца. Яно пералівалася мільёнам залацістых агеньчыкаў. Сонечны прамень, трапляючы на кропелькі расы, ператвараў іх у маленькія брыльянцікі, якія паблэсквалі, зіхацелі ўсімі колерамі вясёлкі на галінах дрэў, рассыпаліся дыямантамі ў роснай мураве, на палянах. А калі сонца трапляла на спелыя чырвоныя ягады, то здавалася, што яны аж гараць, слепаць сваёй прыгажосцю, нібы дробныя вугольчыкі. А якім дзівосным пахам насычана ўсё паветра! Здаецца, што яно аддае нейкім хмелем, так адурманьвае тваю галаву... І гэты пах ад кветак, муравы, ягад, дрэў ідзе далёка-далёка — праз лес, балота, поле і да самай хаты.

Высока ў небе чуецца спеў птушак, весела шчабечуць вераб'і ды аўсянкі на тоўстых галінах дуба, які для маладых талентаў стаў сапраўднай сцэнай. Гледзячы на птушак і прыслухоўваючыся да іх чароўных мелодый, я адчуваю, як мая душа таксама напauняецца музыкай. І хочацца спяваць ад усяго гэтага хараства, што навокал.

Мяне абступаюць з усіх бакоў спакойныя мудрыя дрэвы. Шырока раскінулі сваё цёмна-зялёнае вецце дубы-асілка, цягнуцца ўвышыню стромкія бярозы ды зграбныя хвоі, а крыху далей распасцёрся невялікі роўны сасновы бор. Стаяць дрэвы побач адно з адным і, здаецца, пра нешта думаюць. Толькі ківаюць у небе высокімі галовамі.

Дрэвы маюць сваю памяць. Я нават не магу ўявіць сабе, колькі такіх раніц, як сённяшняя, перажылі гэтыя старадрэвіны! Мне здаецца, што калі б дрэвы маглі гаварыць, то казалі б пра многае. На

28 сваім вяку яны перажылі шмат чаго: і буран, і праліўныя бясконцыя дажджы... Старадрэвіны памятаюць і тых, хто ссякаў без усялякай на тое прычыны і дазволу асілкаў, што раслі ў лесе дзесяцігоддзямі. На іх месцах засталіся толькі трухлявыя пянькі, якія даўно параслі мохам. Шкада волатаў, якія вытрымалі ў сваю чаргу ўсе капрызы прыроды, а лёс склаўся так, што загінулі яны ад сякеры нейкага вар'ята...

Заўважаю смаляны наплыў на ствале аднаго з дрэў. «І гэтак у ёсць, што ўспомніць», — з прыкрасцю думаю я. Па невялікіх парэзах можна зразумець, што дрэва мінулым летам зрабілася мішэнню і ў яго кідалі нож. Думаеце, дрэву не балюча? Думаеце, яно нічога не помніць? Мне стала сумна...

Чаму нельга проста прайсціся па лесе, удыхнуць свежага паветра, насычанага пахамі старадаўніх дрэў, рознакаляровых кветак, мяккай, як пярэна, травы? Навошта знішчаць прыгожае вакол нас? Ці ж мы не частка прыроды?

Няхай жа кожны ўсвядоміць, што мы губім саміх сябе, калі нішчым прыроду. І толькі тады, калі мы навучымся паважаць і берагчы ўсё тое, што нас акаляе, будзем шчаслівыя. Толькі зліўшыся душою і сэрцам з прыродай, яе непаўторнай красой, адчуем гармонію і спакой...

Валерыя ЖЫГАРАВА,
Бараўлянская гімназія Мінскага раёна

ДАМАВІЧКІ

Ягор КОНЕЎ

Казка ў дыялогах

Заканчэнне. Пачатак у №№ 7–8

АКТ ДРУГІ

Дзея 1

Лясная паляна. У цэнтры яе — яміна, на краі — даўгая палка. Уваходзяць Шушык і Жуля. Брыдуць, не заўважаючы адно аднаго, заклапочана азіраюцца. Сутыкаюцца, крычаць ад жаху.

Шушык. Ты мне ў хаце надакучыла, бадзяжка! Я думаў, хоць у лесе адпачну ад тваёй фізіяноміі. І зноўку ты перада мной маячыш!

Жуля. Я таксама не хачу бычыць цябе!

Шушык. Навошта ж выйшла на маю сцяжыну? Ласая на чужое!

Жуля. Ах, ты, скнара! Ужо й сцяжыны мне шкадуе! (*Указваючы налева.*) Наогул я брыла адгэтуль.

Шушык (*указваючы направа.*). А я — адтуль.

Жуля. Значыць, часова нашыя шляхі сышліся. Пройдзем крыху разам — і зноў разыдземся. Ці згодны?

Шушык. Але... Ты Кадука пакуль не сустракала?

Жуля. Калі б сустрэла, з табой цяпер ужо не размаўляла б...

Шушык (*спатыкнуўшыся на роўным месцы*). Ат, каб цябе!

Жуля. Зноўку я вінавата? Зноў загугнявіш, што не церпіш дамавушак? Ды чым яны табе не дагадзілі?

Шушык. Калісьці я хацеў пасябраваць з адною прыгажуняй... А яна вяла гамонку, што ёй са мною нудна. Як жа я пакрыўдзіўся! Пакляўся, што стану дамавушкам непрымірымым ворагам...

Жуля (*асуджальна*). Ну, й дурань! Табе вучыцца трэба красамоўству, а не зважаць на тых, хто за цябе слабейшы.

Шушык (*абурана*). Пра што ні заговорым — абавязкова ты на мяне наракаеш!.. Хачу, каб знікла ты з маіх вачэй урэшце...

Жуля. А-а-а! Сцеражыся!

Жуля валіцца ў яміну. Шушык асцярожна туды зазірае.

- 30 **Шушык** (*разгублена*). Адкуль тут яміна ўзялася?
- Жуля**. Адкуль я ведаю, адкуль? Мабыць паляўнічыя выкапалі... Глыбокая! Сценкі роўныя, а край высока! Самой адсюль не выкараскацца мне! Цягні сюды шпарчэй якую палку!
- Шушык**. Чакай, жуллё! Я мушу ўсё ўзважыць.
- Жуля**. Няма чаго тут разважаць. Ратуй мяне і годзе!
- Шушык** (*заклапочана*). Што ж атрымаецца? Я выцягну цябе, а ты раптоўна раней, чым я, Лесавіка сустрэнеш і выцягнеш з яго заклён чароўны. А я спазнюся і пазбаўлюся даху над галавой!
- Жуля** (*жаласліва*). Калі нядоля напаткала сябра, паперш яго ўра-туй. А мудрагеліць будзеш потым!
- Шушык**. Вунь як ты заспявала, салавейка! А ці не нагадаеш, з якой пары ты стала мне сяброўкай? Ты — канкурэнт мой!
- Жуля**. Хто б ні была я! Няўжо мяне ты кінеш паміраць тут?
- Шушык** (*падумаўшы*). Вядома, не. Знайду табе ратунак...
- Жуля** (*радасна*). Ой, малайчына, Шушык!
- Шушык** (*разважліва*). Толькі не цяпер, а потым. Спыраша знайду Старога Лесавіка, пагаманю з ім. А як рушу назад, то...
- Жуля** (*роспачна*). Хто ведае, што з намі будзе потым! Калі ты можаш здзейсніць добрую справу, то не вагайся, выканай адразу! Ці ўпэўнены ты, што не напаткаеш якую-небудзь іншую недарэчнасць?
- Шушык** (*сабе*). Пайшоў у лес — пра ўпэўненасць забудзься. Што ж мне абраць? Выцягну яе — магу без роднага жылта застацца. Па-кіну ў яміне — яна тут можа згінуць...

Узяўшы даўгую палку, Шушык апускае яе ў яміну.

Выкараскаўшыся з яміны, Жуля з падзякай цалуе Шушыка ў шчаку.

Жуля. Ты, Шушык, файны дамавік! Дыхтоўны!

Шушык (*адкідваючы палку, млява*). Мажліва, так.

Жуля. І добра, што ў дарозе нам трапілася яміна, а не Кадук...

Дзея 2

Уваходзіць Кадук.

Кадук (*зларадна*). Вой, да мяне прыйшоў спажытак!

Шушык (*Жулі*). Накаркала! Хто за язык цябе цягнуў?

Жуля (*Шушыку*). Вечна я вінавата ў цябе! Чаму так?

Шушык (*нервова*). Як ты з'явілася ў маім жыцці, ані хвіліны я не жыў спакойна!

Жуля. Пазней пра гэта пагамонім. А цяпер бяжым!

Кадук. Усе ад мяне бегуюць. Пакуль ніхто не ўцёк.

Шушык (*Кадуку*). І што з імі стала?

Кадук. Я ўсіх з'ядаю. Бо заўсёды я галодны. А вас, дамавічкоў, праглыну з асаблівай асалодай.

Жуля (*Кадуку*). Чым заслужылі мы такую ласку?

Кадук. Я сам калісьці быў дамавічком.

Шушык (*Кадуку*). А ў лес якім патрапіў чынам?

Кадук. Тут некалі была буйная вёска. Прыйшла Марэна, усіх павынішчала. А мне пакінула адвечнае жыццё з умовай, што стану ёй служыць аддана. Спярга я радаваўся. Але з цягам часу вунь у якую страхату ператварыўся! Хто ліху служыць, таго ліхая доля напаткае...

Шушык (*Жулі*). Што нам рабіць? Хутчэй прыдумай, жулік!

Жуля (*Шушыку*). Прыдумала. Бяру лахі пад пахі. Пакуль цябе ён будзе жэрці, я ўцяку далёка. Бывай здаровы, Шушык! (*Уцякае.*)

Шушык (*з горыччу*). Ат, здрадніца! Навошта з яміны яе цягнуў?

Кадук (*Шушыку, змрочна*). Павер, я даганю яе. Ад маіх іклаў яшчэ ніхто не ўратаваўся. (*Набліжаецца да Шушыка.*)

Шушык (*адступаючы спінаю да яміны*). Навошта столькі часу ты бадзяешся па лесе? Што тут згубіў? Ці што ўпадабаў?

Кадук. Марэна загадала мне. Баіцца, каб хтосьці не знайшоў дарогу да Старога Лесавіка. Той ведае, як адужаць Марэну.

Шушык. І дзе той Лесавік жыве? Там, пэўна? (*Указвае налева.*)

Кадук. Не, памыляешся. Вунь там. (*Указвае направа.*)

Шушык і Кадук спыняюцца каля яміны.

Ззаду да Кадука падкрадваецца Жуля, штурхае яго ў спіну.

Шушык адскоквае ўбок, а Кадук валіцца ў яміну.

Жуля (*Шушыку*). Даўно не бачыліся. Ці смуткаваў па мне?

Шушык (*Жулі, абурана*). Здрадніца! Баязліўка!

Жуля. Калі я здрадніца і баязліўка, то хто зараз у яміне сядзіць?

Шушык (*вінавата*). Дзякуй, жуллё.

- 32 **Жуля** (*паморшчыўшыся*). І годзе называць мяне жуллём! Я маю мілагучнае імя — Жуля.
- Шушык**. Дзякуй, Жуля. Ніколі больш не назаву цябе жуллём.
- Жуля** (*усміхаючыся*). А недарма Марэна лічыла Кадука прыдуркаватым. Як мог ён думаць, нібыта я цябе тут аднаго пакіну?
- Шушык** (*уздыхаючы*). Ён мог. Я сам так думаў.
- Жуля**. Я — дамавушка хітрая, але сябрам не здраджу аніколі!
- Шушык**. А я затое выведаў, дзе Лесавік жыве.
- Кадук**. Ратуйце! Блага мне! Успамажыце!
- Шушык** (*Кадуку*). Аб дапамозе просіш, а сам хацеў нас зжэрці!
- Кадук**. Я й цяпер хачу.
- Жуля** (*Кадуку*). І што ты зробіш, калі мы цябе ўратуем?
- Кадук**. Вядома, з'ем вас!
- Шушык**. Тады ў яміне і заставайся! Чакай да скону веку, пакуль Марэна пра цябе ўздае. (*Жулі*) А нам пара да Лесавіка.

Дзея 3

Уваходзіць Стары Лесавік.

Стары Лесавік. Я сам прыйшоў. Хачу на ўласныя вочы пабачыць смельчакоў, якія Кадука ў зямлю ўвагналі. Яго ўсе тут баяліся не жартам. Дзе вы такой адвагі набраліся?

Жуля. Сябрам надзейным і Кадук не страшны.

Стары Лесавік. Якое ж ліха вас у лес прыгнала?

Шушык. Марэна. Яна прыйшла ў нашу вёску. Ты, мабыць, ведаеш, дзядуля, той заклён, які людзей ад яе дотыку ўратуе?

Стары Лесавік. Але.

Жуля (*радасна*). Ці скажаш нам?

Стары Лесавік. Нізавошта.

Шушык (*збянтэжана*). Чаму?

Стары Лесавік. Людзі не вартыя таго, каб ратаваць іх. Людзі высякаюць лясы і забруджваюць зямлю смеццем, вынішчаюць звяроў і топчуць расліны! Я не люблю людзей... Бывайце, храбрацы.

Стары Лесавік сыходзіць упrockі, ды Жуля перагароджвае яму дарогу. Шушык падбгае, спыняецца побач з Жуляй.

Жуля (*Старому Лесавіку*). Вы, мабыць, пазбгаеце размовы, бо сэрцам адчуваеце свой хібны шлях?

Стары Лесавік (*Жулі*). Пра што ты мовіш, дамавушка?

Жуля. Пра тое, што на зямлі няма і двух аднолькавых травінак. Што ж тут казаці пра людзей! Яны ўсе розныя. Як і дамавічкі, дарэчы. Ёсць людзі працавітыя, як Шушык. А ёсць гультаяватыя, як я. І да прыроды ставяцца неаднастайна. (*Указваючы на гледачоў*.)

Той хлопчык, можа, зламаў нядаўна дрэўца каля дома. Ганьба яму!
А тая вунь дзяўчынка пшчотна даглядае кветкі на клумбе.

Стары Лесавік (*раздражнёна*). Навошта высвятляць мне, хто з людзей благі, хто — добры? Мажліва, дзесьці ёсць сумленныя асобы. Аднак мой лес выкараняюць нягоднікі!.. Няхай жа ўсе яны загінуць — і добрыя, і благія! Каб і следу чалавечага на зямлі не засталася!

Шушык. А ці бачыў ты, дзядуля, калі-небудзь, як хварэе дзіця?

Стары Лесавік. Не.

Шушык. Павер мне, сэрца на кавалкі рвецца, калі чуеш, як плача і пакутуе дзіцятка. Ужо занядужаў гаспадар маёй хаты. А неўзабаве чорная немач прыйдзе і па душу яго сына Петрака. Калі з ім здарыцца непапраўная бяда, я не перажыву такога гора. Пятрок — выдатны хлопчык. Бацькоў шануе, дапамагае ім па гаспадарцы. Жывёл не крыўдзіць, зойдзе ў лес — сучка на дрэўцы не зламае. Павер, дзядуля, адзін такі хлопчык варты таго, каб увесь род чалавечы ўратаваць!

Стары Лесавік (*падумаўшы*). Добра. Паверу я вам, дапамагу... Слухайце ўважліва. Марэну знішчыць нельга. Аднак можна яе на доўгі час пазбавіць смяротнай моцы.

Жуля. Скажы хутчэй заклён чароўны — і мы імчым у вёску. Трэба паспець, пакуль Марэна зноў не прыйшла ў нашу хату!

Стары Лесавік. Як убачыце Марэну, акрэсліце перад ёй рысу і скажыце: «Пужышча, ты ідзі на лагавішча! Ступай упрочкі смерць сабачая, цялячая, каціная, курыная, жаночая, мужчынская, калючая і палючая. Як мёртваму дрэву на карняку не стаяць, лісцем не трапаць, так і нашаму дому, нашай вёсцы, нашаму краю дотыку твайго не адчуваць. Прэч, прэч, прэч!» Ці запомнілі?

Пераглянуўшыся, Шушык і Жуля ціха паўтараюць пачутае.

Стары Лесавік. Гэты чарадзеіны заклён пераказаў мне мой прапрадзядуля. Але галоўнае не гэта, а тое, што...

Шушык (*жвава*). Запомніў я! Цяпер шпарчэй дадому. Адолею Марэну — і анікога не пушчу больш на парог!

Жуля (*Шушыку*). Што ты вярзеш? Хіба мы болей не сябры?

Шушык. Мы сябры ў лесе. А ў хаце — канкурэнты. Адзін з нас застанецца ў доме. Хіба забылася ты пра заключанае пагадненне?

Стары Лесавік. Паслухайце мяне. Вось што важна...

Жуля (*Шушыку*). Хіба не я ўратавала цябе ад іклаў Кадука?

Шушык. Я дзякаваў табе і годзе. А двум дамавікам у хаце будзе цесна! Бывай здаровы, Стары Лесавік! (*Уцякае.*)

Жуля (*Старому Лесавіку*). Сардэчна табе удзячна, дзядуля, за дапамогу! А зараз мушу тэрмінова развітацца. Вось даганю таго здрадніка ды надаю яму кухталёў! (*Уцякае.*)

Стары Лесавік. Чакай! Мяне паслухай. Самае галоўнае... (*Крычыць Жулі ўслед.*) Заклён тады моц мае, калі яго прамовяць надзей-

34 нья сябры! Марэну не адужаць паасобку!.. (Сабе.) Ці дачула мяне дамавушка? (Сыходзіць, уздыхаючы.)

Дзея 4

Вясковая хата.

Прыбгае Шушык, спалохана азіраецца. Пакаўзнуўшыся на навашчанай падлозе, паваліўся. Падымаецца, пацірае сцягну, ідзе да печы.

Шушык. Навошта я падлогу вашчыў? Хто патлумачыць?

Уваходзіць Жуля, агінае тое месца, дзе навашчана падлога, азіраецца. Шушык хаваецца за печкай.

Жуля. І дзе той прайдзісвет, падманшчык? Ці ёсць хто ў хаце?

Шушык (з-за печы). Анікога няма!

Жуля. Няма, кажаш? Вось зараз надаю табе ў карак!

Жуля ганяецца за Шушыкам вакол печы.

Шушык ускараскаўся на печ і пазірае зверху на Жулю, якая, не заўважыўшы яго манеўра, бегае вакол печы адна. Злаўчыўшыся, Шушык зрывае торбу з пляча Жулі, стукае яе торбай па галаве.

Жуля (хапаючыся за галаву, Шушыку). Ну, як ты не стомішся ваяваць? Хіба забыўся, што Марэна побач?

Уваходзіць Марэна, пакаўзнулася, але захавала раўнавагу.

Шушык злязае з печы, бярэ з коміна вугольчык, акрэслівае ім рысу-мяжу.

Марэна. А падлога ў вас па-ранейшаму навашчана.

Шушык (Марэне). Як сыйдзеш, я чысцютка вымыю яе.

Марэна. Пайду я не ў далёкім часе. Вось толькі дакрануся зноў да гаспадара. Затым — да яго сына. А потым панясу я смерць далей.

Жуля (Марэне). Твой шлях закончаны, здыхляціна, загуба!

Шушык (Марэне). Пужышча, ты ідзі на лагавішча! Ступай упрочкі смерць сабачая, цялячая, каціная, курыная... (Збіўшыся, чухае патыліцу.) Што там далей? Забыўся!

Марэна набліжаецца да рысы на падлозе, мацае нябачную сцяну.

Жуля (Шушыку). Я памятаю! (Марэне). Ступай упрочкі смерць сабачая, цялячая, каціная, курыная, жаночая, мужчынская, калючая і палючая! Як мёртваму дрэву на карняку не стаяць, лісцем не трапаць, так і нашаму дому, нашай вёсцы, нашаму краю дотыку твайго не адчуваць. Прэч, прэч, прэч!

Марэна пакрысе адступае да сенцаў.

Жуля (Шушыку, трыумфальна). Пара табе, Шушык, збіраць манаткі й выбірацца з хаткі. Ты памятаеш умову пагаднення — той застанецца ў доме гаспадарыць, хто адужае Марэну...

Змрочна засмяяўшыся, Марэна пераступае рысу-мяжу, пасоўваецца да Шушыка і Жулі, якія ў жаху адступаюць да печы.

Шушык (Жулі). Не дапамог заклён! І што цяпер зрабіць нам?

Жуля (Шушыку). Не ведаю й прыдумаць не магу!

Марэна. Скарыцеся. Перада мною кожны з вас бездапаможны.

Жуля (ліхаманкава). Так, кожны... Паасобку... Я зразумела!

Шушык (Жулі). Што? Чаго вішчыш, як парасё ў плоце?

Жуля. Згадала я! Калі пабегла ад Лесавіка, ён тое-сёе пракрычаў мне ўслед. А зараз яго словы прыгадала. І сцяміла ўрэшце іхні сэнс!

Марэна намагаецца ўхапіць дамавічкоў, але тыя ўхіляюцца ад яе дотыку.

Шушык (Жулі). І што за ўспамін цябе ўсцешыў?

Жуля. Што мовіла Марэна? Што кожны перад ёй бездапаможны.

Шушык. Я чуў, дарэчы.

Жуля. Кожны паасобку! А Лесавік крычаў мне штосьці пра сяброўства... Значыць, адужаць ліха можна толькі разам. Трэба ўдвух прамовіць нам заклён! А каб падзейнічалі чары, нам належыць ад-

36 рынуць з сэрцаў зайздрасць, скавпасць, крыўду. Мы мусім стаць надзейнымі сябрамі. Ці верыш мне?

Шушык (*разгублена*) Мажліва.

Жуля. Калі не будуць шчырымі нашыя намеры, Марэна пераможа. Забудземся пра ўсё благое, што было. Ад гэтае пары клянуся, Шушык: падставаю маіх учынкаў стануць павага і спагада.

Шушык. Я тое ж самае ахвотна даклярую. Не будзем больш псаваць сабе жыццё грызнёю, сваркамі ды калатнечай.

Шушык і Жуля (*Марэне*). Пужышча, ты ідзі на лагавішча! Ступай упрочкі смерць сабачая, цялячая, каціная, курыная, жаночая, мужчынская, калючая і палючая! Як мёртваму дрэву на карняку не стаць, лісцем не трапаць, так і нашаму дому, нашай вёсцы, нашаму краю дотыку твайго не адчуваць! Прэч, прэч, прэч!

Марэна спынілася, паволі адступае да дзвярэй.

Марэна (*злосна*). Мяркуеце, што знішчылі мяне?

Жуля. Мяркуем, што надоўга пазбаўлена ты смяротнай моцы.

Марэна. Я пачакаю, пакуль акрыяю. І з вамі паквітаюся яшчэ!

Шушык (*Марэне*). А мы цябе ўжо болей не баімся.

Жуля (*Марэне, зухавата*). Лепш пашукай ты Кадука ў лесе. Як знойдзеш — кланяйся яму ад нас.

Шушык і Жуля рагочуць. Марэна сыходзіць.

Дзея 5

Жуля (*Шушыку*). Адужалі Марэну! Вось дзівосы!

Шушык (*Жулі*). Прапала, бы вадой яе змыла!

Шушык і Жуля абдымаюцца. Уваходзіць Пятрок.

Пятрок. Гэй, Шушык, Жуля! Штосьці зноў у доме адбылося. Мой тата зранку хворы быў, а я — маркотны. І раптам наўкол аж паветра пасвятлела. Татуля зусім ужо ачуняў і хоча ехаць са мною ды з матуляю да сваякоў.

Жуля (*указваючы на Шушыка*). А ўсё дзякуючы яму, яму.

Шушык (*указваючы на Жулю*). Усё дзякуючы ёй, ёй!

Пятрок ідзе да іх і, пакаўзнуўшыся на навашчанай падлозе, падае.

Жуля (*вінавата, указваючы на Шушыка*). Усё ён, ён!

Шушык (*указваючы на Жулю*). З-за яе, з-за яе!

Пятрок (*паддымаючыся*). Чаму вы не памыеце падлогу?

Шушык. Даўно хацеў!

Жуля. І я даўно жадала!

Шушык хапае з лавы анучу і шкрабе падлогу.

Узяўшы з лавы другую анучу, Жуля ўладкоўваецца побач, трэ.

Шушык. Мы любім чысціню й парадак у доме.

Жуля. А яшчэ мы любім, каб весела было ў сядзібе!

Пятрок. Гляджу, сапраўднымі вы сталі сябрукамі. Парадку й чысціні, відаць, у доме стане меней, затое сумаваць ніхто не будзе. О, як шкада мне, што некалі дарослым стану і вас ужо я не змагу ўбачыць! Але я нізавошта не забуду, што вы маіх бацькоў уратавалі.

Шушык. Калі, Пятрок, ты станеш Петрусём, а затым Пётрам, усё роўна захавай спагаду ў сэрцы. Шануй бацькоў і не ламай у лесе дрэвы. Павер, што гэта дапаможа табе, а потым і тваім нашчадкам.

Пятрок. Якое шчасце, што побач з намі жывуць такія мудрыя дамавічкі! Ну, то бываеце. Да бацькоў пара мне! (*Сыходзіць.*)

Дзея 6

Шушык і Жуля дачышчаюць падлогу, складваюць анучы на лаву.

Шушык (*ніякавата*). Даруй мне, Жуля. Я — нягоднік. Я подласць ўчыніў, калі пабег з лесу дахаты.

Жуля (*высакародна*). Ты не нягоднік. Але дужа памыліўся.

Шушык (*паморшчыўшыся*). Мне сорамна да болю.

Жуля. Сябры даруюць крыўды. Інакш якія ж мы тады сябры?

Шушык. Ад гэтае пары з табою мы, як рыба з вадою. Як ты сюды прыйшла, такое ў нас вясёлае жыццё распачалося... (*Ляпаючы сябе па ілбу.*) Як я мог забыцца? Сёння ж адбыцца мусіць баль дамавічкоў!

Жуля. Баль? О, я люблю патанчыць!

Шушык (*крычыць у комін печы*). Дзядуля! Запрашаем, калі ласка! Усіх з сабой вядзі! І пра музыкаў не забудзься!

Жуля (*нервова*). Як я выглядаю? Мне, можа, памяняць кашулю? А мае валасы? Ці не зблыталіся ў вузел? (*Павязаўшы анучу вакол шыі.*) Ці падабаецца вам мой новы стыль?.. Выбітна, праўда?..

Уваходзяць Стары Дамавік, Дамавічкі, Дамавушкі, Музыкі.

Шушык. Рады вітаць шануюнае спадарства! (*Кланяецца.*) Дазвольце пазнаёміць усіх з маёй сяброўкай Жуляй.

Жуля, адчуваючы сябе няёмка, кланяецца.

Грамада кланяецца Жулі ў адказ.

Шушык. Мы разам выбавілі вёску ад Марэны.

Жуля. А каб Марэна зноўку не вярнулася, падкажам вам чароўны мы заклён, адкрыты нам Старым Лесавіком. А вы заклён перакажы-

38 це ўсім сваім сябрам-дамавікам. А тыя — хай усім сваім знаёмым. І так людзей мы ўратуем ад дотыку смяротнага Марэны.

Стары Дамавік (*Шушыку і Жулі*). Я бачу, пагадненне вамі не парушана, і ўмову выканалі дасканала!

Шушык (*Старому Дамавіку*). Таму ўсё так панадна адбылося, што Жуля — лепшая ў свеце дамавушка. Яна голая і разумная, хітрая і вясёлая. У Жулі смелае сэрца і добрая душа. Ёй прысвячаю сённяшні наш баль! Ты малайчына, Жуля!

Дамавікі і Дамавушкі. Малайчына, Жуля!

Шушык (*Жулі*). Як нельга аддзяліць сонца ад неба, зоры ад месяца, а ручай ад ракі, так нельга разбурыць і нашае сяброўства!

Жуля (*Шушыку*). О, так, сяброўства наша больш не азмрочыцца ніякай звадкай! Ва ўсялякай спрэчцы знойдзем пагадненне. Дарэчы, я хачу жыць за печкай, а ты, Шушычак, можаш у падполлі...

Шушык. Сама лезь у падполле! А я жыву і буду жыць за печкай!

Жуля. Тады давай паводле парытэту. Каб і табе, і мне было нязручна. Ты будзеш на гарышчы, я — у кляці...

Шушык. Сама лезь на гарышча! А я жыву і буду жыць за печкай!

Жуля. Каб прытуліцца, у хаце хопіць месца. Мы можам спаць на жэрдачках, нават на ўбітых у сцяну цвіках...

Шушык. Сама і спі дзе хочаш! А я жыву і буду жыць за печкай!

Стары Дамавік (*Шушыку і Жулі, заклапочана.*) Зноўку спрачаецца? Мабыць, усё ж вам лепей будзе разысціся?

Шушык і Жуля (*спалохана*). Нізавошта!

Жуля. Жыві за печкай, Шушык! А я смачна пасплю і на гарышчы.

Шушык (*павагаўшыся*). Лепш ты жыві за печкай. А мне і ў сенцах месца хопіць.

Жуля. Ніхто і аніколі не змусіць нас растацца.

Шушык. О, так! Ніхто, нішто і аніколі.

Стары Дамавік (*задаволена*).

Цяпер стаяць радком і гамоняць ладком.

Упершыню я бачу, каб два дамавічкі ўжыліся ў адной хаце. А калі так, то... (*звяртаецца да ўсіх*) весяліся, грамада!

*Дамавікі-музыкі граюць на дудзе, бубне, скрыпцы.
Дамавікі і Дамавушкі скочуць і спяваюць.*

Дамавічкі і Дамавушкі. Хто сапраўдны ў хаце гаспадар?

Хто звычайна грэецца ля печы,

Лавы, скрыні, дзежкі валадар?

Хто ўратуе ад бяды, дарэчы?

Гэта мы — дамавічкі, слаўныя і смелыя!

Гэта мы — дамавічкі, мудрыя і ўмельныя!

Хто дагледзіць вам прыпасы,

Са стала змятае крошкі?

І падлічвае каўбасы?

Здагадаліся? Хоць трошкі?

Гэта мы — дамавічкі, сціплыя і дужыя!

Гэта мы — дамавічкі, добрыя і мужныя!

Хто хваробу прагоніць ад хаты?

Хто не пусціць бяду на парог?

І не просіць за гэта дукаты,

Лустку хлеба ці смачны пірог?

Гэта мы — дамавічкі, прыгожыя і важныя!

Гэта мы — дамавічкі, вясельныя, адважныя!

Разам з усімі ў скокі пускаюцца і Шушык з Жуляй.

Заслона

Малюнкi Алены БОСАВАЙ

40 Алесь НАЎРОЦКІ

КУРАНЯТКА

Чэрвень месяц. Поўдзень ясны.
Спеы жаўрукоў.
Задуменны сямікласнік
Сцежкаю ішоў.

Пранізалі звавам пчылы
Акiян святла.
Пад аховай частакола
Бульба ўсцяж расла.

Квох-квох... Квохча ў бульбе
маці
З роем куранят.
Жэўжыкам не разбягацца —
Квохкае загад.

Маці павяла сямейку
Праз лясы сцяблін.
Ад усіх адстаў маленькі
Піскунок адзін.

На сцябліны, як на дрэвы,
Натыкаўся ён.
Куды бегчы — ён не ведаў.
Смерць яго — палон.

Не дагледзела квахтуха
Дзіцяня свайго.
Разрывалася ад жаху
Сэрцайка яго.

Пад аховай частакола —
Бульбяны разлог.
Сямікласнік той малому
Памагчы не змог.

Пасівеў той сямікласнік —
Гэта я ім быў.

.....
Працінае мяне часам
Галасок — ціў...ціў...

Малюнкi Алісы МАТАВІЛАВАЙ

Лявон у дзіковым палоне

Апавяданне

Алена МІМРЫК

Быў канец зімы. Дзе-нідзе ў полі на высокіх месцах віднеліся цёмныя прагаліны. Гэта сонейка пачало наводзіць свае парадкі, удзень свяціла ярка, і ўжо адчувалася: зусім хутка прыйдзе тая жаданая пара, калі пабягуць ручаі, прыляцяць з выраю птушкі, растане снег і з'явіцца маладая траўка.

Па дарозе ў школу ці са школы мы яшчэ з восені часта бачылі на ўзлесці дзічыху з малымі паласатымі дзічкамі. Мы — гэта два хлопчыкі і дзве дзяўчынкі, што жылі ў адной вёсцы, толькі вучыліся ў розных класах. Нам хацелася бліжэй пабачыць дзікоў, але як толькі мы спрабавалі наблізіцца да іх, яны, гучна рохкаючы, адбягалі далей. Сярод усёй чарады вылучалася адно парася. Уцьякаючы, яно азіралася, нібы казалася: «А я не баюся вас!» Парася было, як і ўсе іншыя, паласатае, толькі чамусьці аднавухае. «Можа, яно трапіла ў бяду, і яму які-небудзь драпежнік адарваў вуха? А можа, яно такое нарадзілася?» — думалі мы.

— Ну, і нахабныя ж сталі дзікі! — казалася раней мая маці. — Цяпер і жалудоў шмат, і рознага карэння, а яны ў бульбу ўнадзіліся.

З кожным днём, як нам здавалася, дзікоў становілася ў нашых мясцінах усё больш і больш. Аднаго разу мы вярталіся са школы толькі ўдвух з Валодзем і па дарозе сустрэлі лесніка, — дзядзьку Міхася.

— Добры дзень, дзядзька Міхась! — прывіталіся мы і спыталі: — Скажыце, ці нам здаецца,

42 ці на самай справе ў нашай мясціне пабольшала дзікоў? Адкуль яны ўзяліся?

— Правільна, дзеткі, прыкмецілі. Мы таксама пра гэта гаварылі. Думаем, дзікі прыйшлі сюды аднекуль здалёк. Леташняя зіма была не вельмі марозная, не палохала іх, і яны выправіліся ў падарожжа. Вось так і да нас дайшлі. Улетку атабарыліся каля Казінага балота. Увесь час корпаліся там. А цяпер, бачыце, асмялелі.

Да школы нам ісці кіламетра паўтара, але дарога цяпер здавалася доўгай. І калі дзе-небудзь у кустах патрэскала сухое ламачча і чулася глухое роханне, у ранішнім змроку становілася страшнавата. Здавалася, дзікі вось-вось выскачаць на нас. Каля вёскі дарога выходзіла на поле, дзе рос высокі стары дуб. Тут ужо мы зусім смялелі.

— Знайшлі каго баяцца! — часам смяяўся Лявон. Ён быў на два гады старэйшы, вучыўся ў шостым класе і дражніў нас малечай. І наогул лічыў сябе вялікім разумнікам, паглядаў на нас звысоку, казаў: — Баязліўцы! Каб я сустрэўся з дзікамі, ну і паказаў бы ім! Ляцелі б, задраўшы хвасты!

«Выхваляка ты, выхваляка!» — думалі мы, але маўчалі.

Заўчора мы вярталіся са школы і весела гаманілі. Света Кірэй расказвала, як яе выклікалі на ўроку геаграфіі да мапы, і яна замест Еўропы паказала Азію. Хіба ж дзяўчынка не ведае, дзе Азія, а дзе Еўропа?! Усе вучні зарагаталі. А яна стаяла і не магла зразумець, чаго яны развесяліліся. Потым, зразумеўшы, і сама засмяялася.

Мы таксама смяліся, пачалі дурэць, абсыпацца снегам. Раптам уперадзе нешта замільгала, і мы ўбачылі чараду дзікоў. Яны раскопвалі пад дубам снег, шукалі жалуды і, рохкаючы, штурхалі адно аднаго. Абыходзіць іх — значыць ісці па снежным цаліку, а нам не вельмі хацелася гэта рабіць. І тут Лявон вырашыў паказаць сваю смеласць. Адламаўшы дубец, рушыў на дзікоў. Але не паспеў наблізіцца, як тыя сарваліся з месца і паўз нас памчаліся да лесу. Толькі аднавухі стаяў. Здавалася, зараз кінецца ў бойку з хлопчыкам. Дзік падрос, стаў цёмна-шэры, зніклі палосы. Цяпер Лявон добра разгледзеў яго. На месцы вуха быў бачны маленькі адростак. Голасна гікаючы, хлопчык падбег зусім блізка да аднавухага і хацеў замахнуцца дубцом. Дзік ашчацініўся, але, убачыўшы, што застаўся адзін, спрытна крутануўся і з гучным роханнем памчаўся следам за чарадой.

— А што, бачыце, спалохаўся аднавухі, уцёк! — Лявон ішоў да нас з высока ўзнятай галавой.

— Бачым, бачым! — ды і што мы маглі сказаць, калі на самай справе Лявон не збаяўся дзіка, смела кінуўся на яго і нават, мы ў гэтым не сумняваліся, мог уступіць з ім у бойку.

Пасля выпадку з аднавухім Лявон яшчэ больш заганарыўся, а нам казаў:

— Захачу — прыручу дзіка!

— Навошта ён табе, гэты аднавухі, што будзеш з ім рабіць? — цікавіліся мы, пазіраючы на Лявона.

— А нічога, проста так, каб вы зайздросцілі.

Мы не разумелі Лявона. Але як сабе хоча.

Пасля ўрокаў мы крыху затрымаліся, і Лявон пайшоў дадому адзін. Як ён ішоў і калі выйшаў, мы не ведалі, але, падышоўшы да дуба, убачылі дзіўнае відовішча.

Каля дрэва снег падтаў, зямля была раскапана, віднелася шмат дзіковых слядоў, нібы яны толькі-толькі пабывалі тут. Параўняўшыся з дубам, Света раптам закрывала:

— Гляньце, нехта на дрэве сядзіць!

Спачатку мы не маглі пазнаць, хто гэта. А пазналі — здзівіліся:

— Лявон!

Голле заварушылася, і Лявон пачаў спускацца ўніз. Вось ён ужо на самым ніжнім суку, вось скочыў долу. Але што з ім? Зусім не пазнаць: нейкі не такі, як заўсёды, а сарамлівы, прыцішаны. Мы таксама стаялі і маўчалі. Першая загаварыла Света:

— Ты што, можа, нас на дрэве чакаў?

Лявон яшчэ ніжэй апусціў галаву. І тут мы зразумелі: нешта здарылася, але што — Лявон не хоча гаварыць.

— Раскажвай, як усё было, — да нас непрыкметна падышоў дзядзька Міхась. — Толькі не мані, бо я хоць далёка быў, але ўсё бачыў.

Хлопчык стаяў і калупаў чаравікам снег. Куды дзелася тая фанабэрыя, тая пагарда, з якой ён заўсёды глядзеў на нас! Заікаючыся, Лявон пачаў:

— Ішоў я... Ішоў... Раптам чую ззаду нейкі шорах... Азірнуўся... Дзікі... І сярод іх аднавухі. Во так во — блізенька — прайшлі паўз мяне. Аднавухі трохі адстаў, нібы спецыяльна, каб са мной пагуляць. І тут я не вытрымаў. Падбег да дзіка, хацеў па спіне пагладзіць. Але аднавухі як ірванецца. Тут у мяне ў вачах цёмна стала. Ногі самі панеслі. А ззаду чулася рохканне. Як я апынуўся на дубе, ужо і не прыпомню. Калі ж зірнуў уніз, сам здзівіўся. Дзікі — я налічыў іх васямнаццаць — мірна тапталіся пад дубам. А я... А мне здавалася, што яны стаяць з ашчэраннымі зяпамі і чакаюць, калі я злезу. Потым аднавухі гучна рохнуў, нібы падаў усім каманду, і дзікі пайшлі да лесу... А тут і вы...

— Дык жа Лявон казаў, што не баіцца іх! — засмяялася Света.

— Гэта ён, відаць, хваліўся перад вамі. Праўда, Лявонка? — спытаў дзядзька Міхась.

— Я ж ніколі не думаў, што такое можа здарыцца, — сказаў Лявон, абтрос паліто і, неяк смешна згорбіўшыся, пайшоў уперад.

Мы ішлі следам. Крыху шкадавалі Лявона, але крыху і радаваліся: цяпер не будзе так задзіраць нос.

44 ВІТАЙМА ВОЖЫКАЎ!

Анатоль ЗЭКАЎ

ДЗІВАК

Вожык быў не проста вожык.
Непаседлівы ён быў.
Кожнай восенню браў кошык
І штодня бег у грыбы.

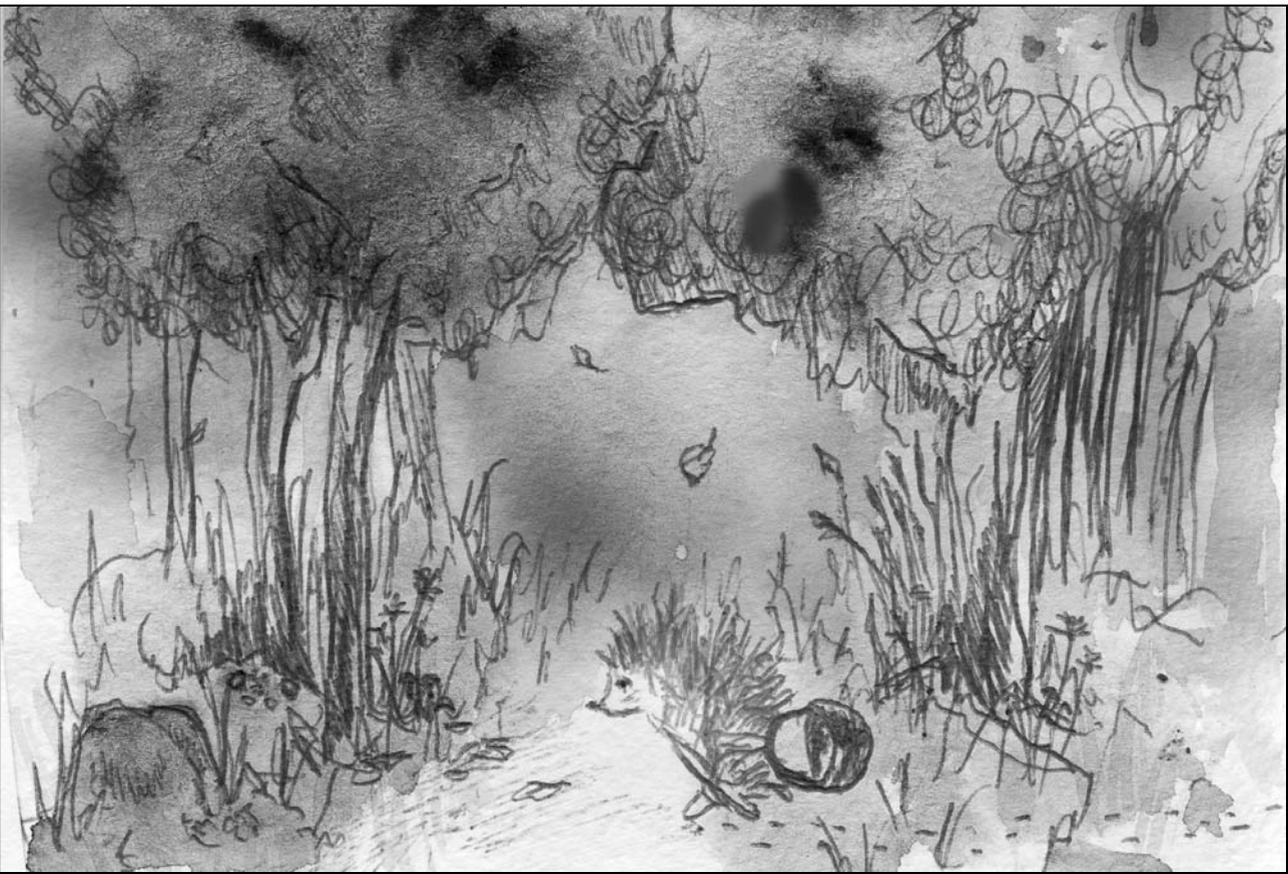
Збочваў у дубняк са сцежкі —
Пераборлівы такі:
Не глядзеў на сыраежкі,
Браў адны баравікі.

Наладкуе поўны кошык —
І да норкі напраткі.
Там сушыў заўсёды вожык
На траве баравікі.

Потым іх складаў у норку,
Ды не скнара быў зусім:
Частаваў зімой вавёрку,
Што ў дупле жыла над ім.

Нават жменьку адшкадуе
З тых грыбочкаў і мышам,
Бы забыўся, што палюе
На мышэй адвеку сам.

Вожык кожнага ўлагоджваў,
І хоць кпілі сябрукі,
Вожык быў не проста вожык.
Ну, такі ён быў,
Такі...

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

ЗАГАДКА-ЗАДАЧКА

Дзед з унукам
 Жартаваў
 І загадку
 Загадаў:
 — Хітры вожык,
 Шустры, колкі,
 Усю ноч
 Вастрыў іголку.
 Дзве і тры,
 А потым пяць
 Над яго ілбом
 Тырчаць.
 А затым, ужо
 На золку,
 Навастрыў
 Яшчэ іголку.
 Можаш мне
 Сказаць, унучак,
 Колькі разам
 Тых калючак?

(Адзінаццаць.)

Малюнкi Алісы МАТАВІЛАВАЙ

КАЛІ АДКРЫВАЮЦА НЯБЁСЫ

Ірына КЛІМКОВІЧ

Чалавек заўсёды турбуецца пра свой лёс. Яго цікавіць будучыня. Менавіта таму ў старажытных беларусаў варажба была ў вялікай пашане. Яна яшчэ з першабытных часоў набыла статус аднаго з самых значных абрадаў, які быў часткай агульных сакральных дзеянняў. Да варожбаў рыхтаваліся загадзя і старанна. Мінулі стагоддзі, а гэты абрад не толькі не знік, а паспяхова дажыў да нашых дзён. Вядома, што самы лепшы перыяд для народных варажбаў — Каляды, час таямнічы і чароўны.

«МЫ ЛЮДЗІ НЯПРОСТЫЯ, З ДАЛЁКАГА КРАЮ...»

На Беларусі ў залежнасці ад веравызнання святкаванне Каляд прыпадае на розныя даты: у католікаў — з 24 снежня па 6 студзеня, праваслаўных — з 6 па 21 студзеня. Але ж язычніцкія Каляды не мелі дачынення ні да католікаў, ні да праваслаўных. Асаблівасць каляднага перыяду для нашых продкаў заключалася ў тым, што яны верылі: падчас зімовага сонцавароту знікаюць прасторавыя межы паміж светам памерлых і светам жывых. У выніку гэтага на зямлю

вяртаюцца душы продкаў і прыбываюць істоты нечалавечай прыроды. Пазней, у хрысціянскія часы, іх сталі называць нячыстай сілай. Але тады, у пракаветныя часы, па глыбокім перакананні нашых прашчुरаў, і душы продкаў, і таямнічыя незямныя стварэнні — усе разам рабілі магчымым кантакт чалавека з іншасветам, тым светам, дзе, па народных уяўленнях, пішуцца лёсы людзей. *«І раскрываецца зямля, і ніжэй апускаецца неба. Адмыкаюцца ўсе магчымыя сховішчы і норы, каб адтуль выбухнула, вырвалася тая ўсюдыісная няўлоўная сіла, што ледзь дачакалася свайго часу. Імкнецца гэтае нябачнае войска да чалавека, каб падхапіць яго з сабою, завіхурыць-закружыць і адкрыць яму вочы і вушы. Зрабіць тайнае відавочным, а невядомае — вядомым».*

Нездарма на рытуальную вярчэру, Вялікую куццю, запрашаліся не толькі сямейнікі, але і душы памерлых продкаў — Дзяды. Іх прысутнасць гарантавала жыццё і дабрабыт усяму роду. Нездарма пасля Першай куцці па вёсцы

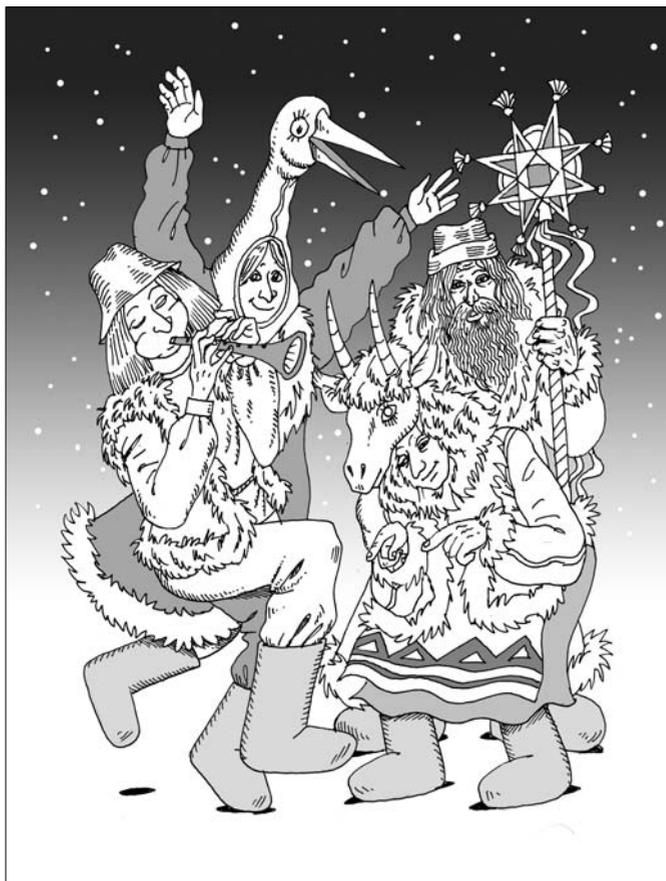
пачыналі хадзіць калядоўнікі, якія і сімвалізавалі прадстаўнікоў тагасвету, былі носьбітамі долі ўсёй грамады. Прыналежнасць да нечалавечага свету выяўлялася вобразамі ражаных: Каза — сімвал плоднасці і ўрадлівасці, Дзед-павадыр — увасабленне Бога, Журавель або Бусел — божыя птушкі, Цыган ці Салдат — чужынцы. У гурт калядоўшчыкаў абавязкова ўваходзілі механоша — зборшчык і ахоўнік ахвяраванняў, музыка (звычайна дудар) — чараўнік, пасрэднік паміж сусветамі. У калядных песнях таксама падкрэсліваюся надзвычайны статус калядоўнікаў: *«Мы людзі няпростыя, з далёкага краю // Хлопцы небывалыя з-пад самага Раю // Ідзём кругом света аж да самага Лета».*

Перад Другой куццёй — Шчодрой (Ласай), — якая каляндарна супадала са святкаваннем Новага года, гаспадар загадзя ў якасці ахвяры прадстаўнікам іншасвету біў кормную свінню. Яшчэ ў канцы XIX ст. захаваліся архаічны звычай варажбы па вантрабах забітай жывёлы, што адпавядае падобнай традыцыі ў Старажытным Рыме. Так, калі кроў лілася моцна, *«будзе дажджлівае лета, калі кася (селязёнка) даўгая — даўгое лета, кася рэзка звужаецца да канца — удалымі будуць толькі першыя павесы, якога зерня болей у трыбухах — тое лепей уродзіць».* Калі

ж на Ласую каляду пакаштаваць мяса са свінной галавы, *«на працягу года не заблукаеш у лесе».* А вада, тройчы пралітая праз свінны лыч, лічылася дзейным сродкам ад дзіцячых сурокаў.

«ТО ХЛАПЕЦ, ТО ЎДАВЕЦ...»

І вось надыходзіў самы таямнічы момант падчас Шчодрой куццёй — апоўнач, калі старое заканчвалася, а новае яшчэ не пачыналася, тады «адкрываліся нябёсы», і мяжа паміж тым і гэтым светам знікала. Можна было распачаць дыялог з прадстаўнікамі нечалавечай прыроды! І тады на першы план выходзіла варажба. Відавочна, што больш за

48 ўсё пытанні лёсу цікавілі моладзь перадшлюбнага ўзросту — дзяўчат і хлопцаў, якія марылі стварыць сваю сям'ю. У большай ступені прыадчыніць таямніцы заўтрашняга дня імкнуліся дзяўчаты. Ім трэба было рыхтавацца да пераходу ў іншую, чужую сям'ю, таму карцела даведацца, адкуль, з якога боку будзе хлопец, чыйго роду, як да яго ставіцца радзіна і аднавяскоўцы, якім характарам надзяліў яго Бог, да чаго ён здатны і якім гаспадаром стане з цягам часу.

Характэрна, што сам працэс варажбы адбываўся з дапамогай аб'ектаў, якія сімвалізавалі мяжу паміж сваім і чужым светам: на ростанях, каля калодзежа, возера, ракі, плата, пад акном, каля брамы... Так, напрыклад, каб даведацца, у які бок ісці замуж, дзяўчына ішла апоўначы на ростані і слухала, з якога боку забрэшчуць сабакі. У іншым выпадку дзяўчаты з хлопцамі выбягалі да плота і лічылі калы. Дзяўчаты прыгаворвалі: *«То кол, то калец, то кавалер, то ўдавец»*, альбо: *«То тын, то тынец, то хлапец, то ўдавец»*. Хлопцы ж казалі: *«То кол, то каліна, то ўдава, то дзяўчына»*. Слова, вымаўленае на апошнім калку, давала падставу для высноў. А яшчэ на «Шчадрэц» дзяўчаты выпякалі кожная па аладцы і зносілі іх у адну хату. Раскладалі аладкі ў рад і клікалі сабаку. Чыю ён першую з'есць — *«тая першая выйдзе замуж, чыю скіне ў памыйнае вядро — тая ўтопіцца, а бывае, возьме чыю аладку, зацягне куды і не з'есць, то тая дзеўка разыдзецца з хлопцам»*.

Каб вызначыць характар будучага мужа, дзяўчаты запрашалі замужнюю жанчыну. Тая выганяла маладзіц у сенцы, а сама ставіла

на стол талеркі, а пад іх падкладала па чарзе: хлеб, пярсцёнак, шчотку, шыла, голку, пацеркі, ключы, вугалёк, венік, пясок. Потым яна клікала дзяўчат і прапаноўвала зазірнуць пад тую ці іншую талерку. Тая, што выцягне пярсцёнак, у наступным годзе выйдзе замуж за маладога і прыгожага, тая, што пацеркі — будзе плакаць увесь год. Але, крый Божа, натыкнуцца на пясок — прадвеснік смерці. Венік абяцаў старога мужа, ключы і хлеб азначалі багацце ў замужнім жыцці, шчотка — злоснага і прыдзірлівага мужа, шыла — шаўца, іголка адпаведна — краўца. Калі ж дзяўчына хацела даведацца, якога нораву будзе яе абраннік, яна павінна была на Шчодрую куццю кінуць у раку камень. Калі камень гучна пойдзе на дно — муж будзе злосны, а калі ціха — рахманы. Таксама ставілі шклянку ці лыжку з вадою на акно: калі вада дастаіць да ранку — муж будзе цвярозы, а калі пральецца — п'яніца.

НЕБЯСПЕЧНЫЯ ВАРОЖБЫ

Менавіта ў гэты небяспечны час — апоўначы на Другую куццю, калі тагасвет зусім побач, — спраўджваюцца самыя небяспечныя варажбы. Але толькі ў выпадку, калі чалавек кантактуе з цёмнымі сіламі, ён можа даведацца пра свой лёс. Таму так карцела некаторым юнакам і дзяўчатам, нягледзячы на забароны, апынуцца ў небяспечным месцы, да прыкладу, у закінутай хаце, у лазні, а часам нават і на могілках, каб атрымаць інфармацыю пра будучыню. Вядома, што хрысціянскія святары ўсяляк змагаліся з «чартоўскімі варажбамі», але жаданні маладых дзяўчат даведацца пра суджанага былі мацнейшымі за забароны. Перад варажбамі яны

здымалі з сябе нацельныя крыжыкі і ахоўныя паясы, а часам і чыталі спецыяльныя замовы, дзе прасілі Бога адступіцца ад чалавека, клікалі чорта.

Самымі страшнымі лічыліся варожбы з люстэркам. Само люстэрка ўспрымалася як таямнічая рэч, праз якую можна было зазірнуць у тагасвет. З гэтага люстра-нога шляху, асветленага па баках свечкамі, і павінен быў з'явіцца суджаны. І калі люстэрка рабілася цьмяным, верылі, што доўгачаканы жаніх можа ўвайсці да варажбіткі, загаварыць з ёй, нават дастаць падарунак. Дзяўчыне ж трэба было своечасова сказаць: «Чур мяне!», каб прывід знік і не нанёс шкоды.

Тое самае адносілася і да варожбаў, калі дзяўчына «запрашала суджанага на вячэру». У такіх выпадках бралі з сабою пеўня, каб ягоны своечасовы крык напалохаў нячыстую сілу. Дасведчанія людзі запэўнівалі, што падчас такіх варожбаў з'яўляецца не сам суджаны, а чорт у яго выглядзе. Таму, каб не здарылася бяды, забаранялася прыносіць на варожбы ўсё, што можа рэзаць-калоць. Не выпадковы і выраз «Чур мяне!» Як лічаць, Чур — імя аднаго з язычніцкіх бостваў межаў і ростаняў, якое ахоўвала чалавека ад нячысцікаў, і адзінае, што мела над імі асаблівую ўладу. І «зацурацца» азначала папрасіць дапамогі ў Чура.

У адным з калядных паданняў распавядаецца пра смелую дзяўчыну, якая прыйшла з сяброўкамі паваражыць у закінутую хату, зняла з сябе крыж і «запрасіла суджанага на вячэру». І тут на парозе з'явіўся прыгожы малады хлопец, узяў дзяўчыну пад руку і звёз на багатай брычцы. Яна стала ягонай жонкай, жыла ў дастатку, толькі

муж не адпускаў яе да сваякоў. Адночы маладая жанчына захварэла і папрасіла мужа прывезці да яе хросную. Тая прыехала і тут жа павесіла на шыю хрэсніцы нацельныя крыжык. Раптам муж разам з багатым домам знік, а жанчыны апынуліся пасярод пустэльнага начнога поля.

КРИВОЕ ВОКА БАЧЫЦЬ ДАЛЁКА

На працягу ўсіх Каляд забаранялася займацца так званымі «крывымі» працамі: пляценнем, шыццём, прадзеннем і інш., бо гэта магло прывесці да нараджэння «крывых», скалечаных дзяцей і жывёлы. Дарэчы, у народнай культуры беларусаў крывым лічылася ўсё тое, што мела дачыненне да іншасвету і было патэнцыйна небяспечным. Таму і таямнічыя калядныя вечары судакранання з чарадзейнымі істотамі таксама

50 атрымалі назву «крывыя». Вось, напрыклад, такая легенда.

Адна дзяўчына была настолькі працавітай і здатнай да работы, што не зважала нават на свята калядныя вечары. Адночы яна прала да поўначы. Раптам чуе, як нехта стукае ў акенца. На пытанне: «Хто там?», прагучаў адказ: «Трэба, каб ты за ноч напрала дванаццаць верацён. І спяшайся, калі не зробіш да раніцы, назаўтра рыхтуй сабе труну». Спужалася дзяўчына, нават валасы дыбарам сталі. Перахрысцілася тры разы і асцярожна вызірнула на ганак. Нікога. Толькі грудка ільну ляжыць. Прынесла яна лён у хату, а сама думае: «Што рабіць? Але, воля Божая, трэба прасці». Вырашыла яна падмануць лёс, абматала кудзелю ільнянымі анучкамі, а зверху напрала нітак у два рады, і такім чынам усе дванаццаць верацён былі гатовы. А тым часам развіднела, прачнулася

маці дзяўчыны і, убачыўшы, што яе дачка ўсю ноч працавала, напалохана спытала, адкуль у хаце кудзеля з'явілася. Дзяўчына маўчыць, нікому нічога не кажа, толькі вынесла прадзіва і рэшту ільну ў камору. А ільну столькі, што хапіла б працы з ім на дванаццаць дзён і вечароў, не менш. Легла спаць, а позна ўвечары прачнулася, памалілася і пайшла ў камору паглядзець на сваю работу. А там — пуста, куды што падзелася?! І тут зноў голас: «Шчасце тваё, што ўсё зрабіла, а не тое загінула б, трэба ўшаноўваць шчодрыя вечары! А калі яшчэ будзеш так рабіць, я ў тры разы болей прынясу». Спужалася дзяўчына, але наважылася вызірнуць у акно. У цьмяным святле месяца яна ўбачыла старога, крывога на адно вока і з доўгай белаай барадою, які нёс на плячах дванаццаць верацён. Дзяўчына самлела і яшчэ два тыдні цяжка хварэла, ледзьве жывая засталася...

Сёння містычны свет нашых продкаў, іх забабоны і звычаі падаюцца найўнымі і прастадушнымі. Але варта кожнаму, хто не пачуваецца на гэтай зямлі абыякава, пашукаць і разгадаць тыя таямніцы, што злучалі некалі нашых дзядоў з Космасам, дазвалялі ім нароўні з багамі трымаць у раўнавазе нябесныя і зямныя законы.

Малюнкi Аляксандра КАРШАКЕВІЧА

Віктар Наважылаў: «ЗАЎСЁДЫ НА ХВАЛІ!»

2011 год стаў знакавым у спартыўнай гісторыі нашай краіны — беларускія вадналыжнікі заваявалі 61 медаль, выйгралі 7 чэмпіянатаў Еўропы і свету ў розных узроставых катэгорыях і ўстанавілі два рэкорды свету! У выніку, на сённяшні дзень яны — 6-разовыя чэмпіёны свету і 15-разовыя чэмпіёны Еўропы ў камандным заліку. Вынік проста ўнікальны.

А пачыналася ўсё з нуля. Менш чым пяць дзясяткаў гадоў таму, калі ў Мінску была створана першая секцыя вадналыжнікаў, нават самі лыжы спартсмены рабілі самі! Браты Наважылавы — Яўген і Віктар — разам з аднадумцамі і пры дапамозе першых асоб дзяржавы здолелі зрабіць, здавалася б, немагчымае. Але ж сіла мар і настойлівая праца заўсёды прыносяць плён!

Сёння ў гасцях у «Бярозкі» галоўны трэнер нацыянальнай зборнай Беларусі па вадналыжным спорце Віктар НАВАЖЫЛАЎ.

ПЕРШЫЯ Ў СВЕЦЕ

— Сусветныя спаборніцтвы па вадналыжным спорце пачалі праводзіць яшчэ 75 гадоў таму, але першы афіцыйны чэмпіянат свету адбыўся ў 1949 годзе. З таго часу амаль пастаяннымі чэмпіёнамі былі амерыканцы. Толькі некалькі разоў яны «дазволілі» перамагчы сябе канадцам і французам. Чаму — ЗША? Яны — вынаходнікі водных лыж і «заканадаўцы мод» у нашым відзе спорту, уся тэхніка робіцца там. У сваім цёплым клімаце іх спартсмены могуць трэніравацца на вадзе круглы год, а гэта вельмі важна! І калі мы ўпэўнена перамаглі на сёлетнім чэмпіянаце свету, для амерыканцаў, якія сталі толькі трэцімі, гэта быў шок. Яны нават перасталі са мной вітацца!

Калі на чэмпіянаце свету ў Дубне нас узнагароджвалі, усе 25 тысяч глядачоў хвілін 15 скан-

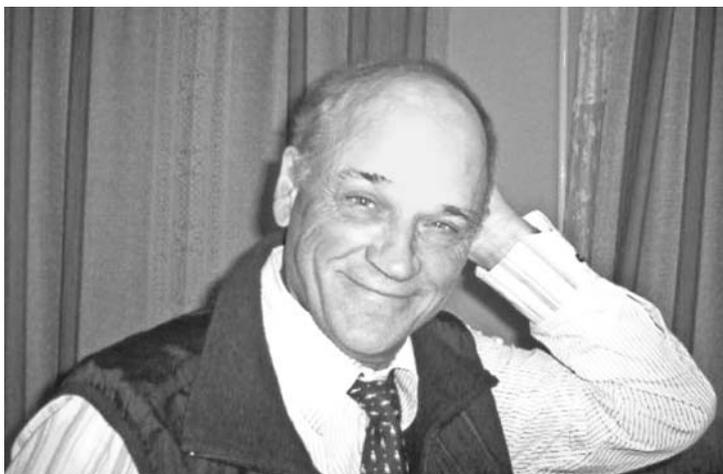
дзіравалі: «Малайцы, беларусы!» Гэта было так шчыmlіва — расіяне за нас перажывалі як за сваіх.

На чэмпіянаце Еўропы і Афрыкі па водных лыжах у Нарвегіі перад стартам я сказаў: «Мы павінны выйграць духам адзіным!» І мы выйгралі роўна і моцна.

У Нарвегіі было + 15 градусаў, холад, дождж, а праз дваццаць дзён мы ўжо выступаем на Першынстве Еўропы па водных лыжах з электрацягай у Турцыі, дзе + 42 градусы. І зноў выйграем!

ГОНАР НАШАЙ ГІСТОРЫ

— У 1964 г. мой брат Яўген Наважылаў у складзе каманды заслужаных водаматорнікаў паехаў на спаборніцтвы ў Рыгу. Ubачыў там водныя лыжы і захапіўся. Прывёз пару лыж у Беларусь, і мы на Камсамольскім возеры адразу ж сталі на іх катацца. Нам вельмі

Віктар Віктаравіч НАВАЖЫЛАЎ.

спадабалася! Сабралі каманду з 22 чалавек — сярод нас былі фізікі і матэматыкі, будучыя дактары навук і прафесары Аляксандр Люцко і Юрый Грабаў, чэмпіён свету па водаматорным спорце Яўген Радзько і іншыя. У майго брата быў амерыканскі матор, мы самі набывалі бензін і займаліся вадналыжным спортам.

Брат сам рабіў матрыцы для лыж і з іх дапамогай вырабляў лыжы з авіяцыйнай фанеры і эпаксіднага клею. Ён увесь час эксперыментавалі. Напрыклад, упершыню ў свеце зрабіў на лыжах такія нарэзкі, якія дапамаглі палепшыць рэзультаты. На жаль, мы гэта вынаходніцтва не запатэнтавалі, а амерыканцы праз некаторы час пачалі выпускаць водныя лыжы з «нашымі» нарэзкамі.

Памятаю, калі ў 1980 годзе мы выйгралі чэмпіянат Еўропы ў Іспаніі сярод юніёраў, сапернікі падыходзілі да нас, разглядалі нашы лыжы і здзіўляліся. Гэта ўсё заслуга майго брата Яўгена! Была творчасць, былі пошукі! Як толькі мы арганізавалі секцыю вадналыжнікаў, нас падтрымалі ў Мі-

ністэрстве спорту, і мы адразу правялі чэмпіянат Беларусі. Я быў чэмпіёнам Беларусі ў слаламе на дзвюх лыжах, а мой брат Яўген — у слаламе на адной лыжы і ў двухбор'і, Жанна Дунаева была першай чэмпіёнкай ва ўсіх відах адразу.

ФАНТАСТЫЧНАЯ ПАДТРЫМКА

— Нам пашанцавала — першыя асобы рэспублікі моцна дапамагалі нам, развіццю вадналыжнага спорту. Вось гэта возера Пціч, на беразе якога мы сядзім, было заліта ў 1967 годзе па распараджэнні Пятра Міронавіча Машэрава. Ён і сам вельмі захапляўся воднымі лыжамі. Адночы Пётр Міронавіч спытаў у мяне, дзе можна добра катацца. Я ўспомніў пра цудоўную рачулку Пціч, на беразе якой я рыхтаваўся да экзаменаў у 10 класе... Праходзіць паўтары гадзіны, адночы ён пытаецца: «Чаго не едзеш?» Я не разумею: «Куды?!» Пётр Міронавіч кажа: «Сядай у машыну». Мы прыбылі на дамбу. «Вось табе і возера». Машэраў прыязджаў да нас у 8 гадзін раніцы 2—3 разы на тыдзень і трэніраваўся.

Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка таксама нам дапамагае. Упершыню ён прыехаў да нас у 1997 годзе — паглядзець на мінскую, адзіную ў свеце, залу для вадналыжнікаў і выдзеліў нам неабходныя сродкі для паездкі на чэмпіянат свету. А ў 2000 годзе Прэзідэнт прыехаў да нас на Пціч і вырашыў абсалютна ўсе праблемы.

ПРАРОЦТВА ЮРЫЯ ГАГАРЫНА

— Вельмі важны факт — мы стварылі секцыю вадналыжнікаў у 1964 годзе, а Федэрацыю вадналыжнага спорту СССР арганізавалі ў 1965-м. Членам яе прэзідыума, намеснікам старшыні, а пазней старшынёй тэхнічнай камісіі быў лётчык-касманаўт Юрый Гагарын. Касманаўты лічылі водныя лыжы спортам № 1, у іх нават ёсць спецыяльная падрыхтоўка па гэтым відзе спорту.

Юрый Аляксеевіч вельмі любіў водныя лыжы і шмат зрабіў для іх развіцця. Я, дарэчы, быў яго намеснікам па федэрацыі, і калі аднойчы ён прагледзеў наш вадналыжны фотаальбом, то сказаў: «Гэтыя спартсмены далёка пойдучь». І пакінуў у альбоме свой аўтограф. Яго словы сталі прарочымі. У 1978 годзе савецкая каманда вадналыжнікаў упершыню ўдзельнічала ў чэмпіянаце Еўропы, і перамогу ў фігурным катанні атрымала мінчанка Інэса Потэс. Пасля беларуска Марына Амяльянчык здолела ўстанавіць рэкорд Еўропы, які ніхто не мог пабіць на працягу 20 гадоў!

У свеце няма ніводнай каманды, акрамя беларускай, якая б выйграла абодвы чэмпіянаты свету (водныя лыжы за кацерам і за электрацягамі) і абодвы чэмпіянаты Еўропы па тых жа відах спорту!

Яшчэ адно ўнікальнае дасягненне — 4 рэкорды свету ў фігурным катанні на водных

лыжах і адзін рэкорд свету ў вадналыжным трампліне — таксама належыць Беларусі. Сёлета званне абсалютнай чэмпіёнкі свету ў мнагабор'і выйграла наша Наталля Берднікава. Гэта можна паўтарыць, але перавысіць немагчыма.

СТАЎКА НА РЭЗЕРВ

Вось ужо 33 гады мінула з моманту нашай першай перамогі, а ў беларускіх вадналыжнікаў няма спадаў. У спорце гэта вялікая рэдкасць. Мы заўсёды на хвалі! Таму што і Мінск, і Наваполацк увесь час рыхтуюць рэзерв. Вось тыя падлеткі, якія сёння выйграюць чэмпіянаты Еўропы сярод юніёраў, гадоў праз 5—6 стануць нацыянальнай камандай. Дарэчы, у мяне ёсць правіла, яшчэ з часоў СССР: не мяняць склад «залатой» каманды. Няхай маладыя спачатку ў гэтых «старых» выйграюць!

Водныя лыжы — спорт універсальны. У нас ёсць чэмпіянаты да 14 гадоў, да 17, да 21 года і для дарослых. А далей хоць усё жыццё катайся. Нашы «хлопчыкі», якім за 45 гадоў, усё яшчэ выйграюць!

Юныя вадналыжнікі перад стартама.

Мы трэніруемся летам на вадзе тры разы на дзень: раніцай, днём і вечарам па 1,5—2 гадзіны. Зімой два разы на дзень.

ЭЛІТНЫ ВІД СПОРТУ

— Любы від спорту грунтуецца на некалькіх кітах — добрыя трэнеры, методыка падрыхтоўкі, фінансаванне, таленты, якіх трэба падрыхтаваць. Водныя лыжы — гэта яшчэ і тэхніка. Гэта элітны і дарагі від спорту. Напрыклад, толькі трамплінныя лыжы каштуюць 2 500—3 000 долараў, а ёсць яшчэ лыжы для фігурнага катання і для слаламу. Плюс абмундзіраванне. Такім чынам, экіпіроўка аднаго спартсмена абыходзіцца ў 6—6,5 тыс. долараў. Дзіцячая экіпіроўка больш танная — 400—500 долараў.

НЯЗДОЛЬНЫХ ДЗЯЦЕЙ НЯМА!

— Дзеці прыходзяць да нас у шэсць гадоў, трэніруюцца ў зале і басейне, з васьмі мы пачынаем іх ставіць на лыжы, да дзесяці аналізуем вынікі. Сярод нашых юных чэмпіёнаў магу адзначыць, напрыклад, Аляксандру Данішэўскую. Гэта ўнікальная дзяўчынка ў мінулым годзе стала чэмпіёнкай Еўропы сярод спартсменаў да 14 гадоў. Сёлета ёй ужо 14, і яна зноў чэмпіёнка Еўропы ў трампліне. Яна прыехала з Фаніпаля, калі ёй было 8 гадоў, падышла да мяне і сказала, што ўбачыла кіно пра мяне і марыць займацца воднымі лыжамі. Такі спартсмен — падарунак для трэнера, Саша разумнёнькая, выдатна вучыцца, мае вялікія поспехі па матэматыцы, шмат працуе, з жаданнем трэніруецца.

Першае месца — адно, і каб яго заваяваць, трэба скары-

стаць на поўную моц свае розум, творчасць, майстэрства. І калі я як трэнер не ўлюблю спартсмена ў сябе і наш від спорту, я не трэнер! Няздольных дзяцей няма! Ёсць няздольныя трэнеры! Я падрыхтаваў 487 прызёраў чэмпіянатаў Еўропы і свету, з якіх 145 заваявалі «золата», 8 заслужаных майстроў спорту (гэта званне прысвойвае толькі Прэзідэнт) і 31 майстар спорту міжнароднага класу. Я фізік, таму праз механіку і фізіку ўсё магу пралічыць, ведаю, як у спартсмена працуе кожная мышца, і ўмею добра ўсё растлумачыць сваім вучням.

УСЁ ЖЫЦЦЁ ЗАКАЛЯЮ СЯБЕ

Усё жыццё я працую над сабой, закаляю сябе. Таму ў 72 гады, дзякуй Богу, адчуваю сябе на 45! Люблю прыроду, радуся кветкам, небу, сонцу. Гэта энергетыка дапамагае жыць. Удумліва чытаю кнігі. Я збіраў калекцыю запалкавых наклеек, машынкi, малахітавыя шкатулкі, хахламу, а мая калекцыя марак была лепшай у Мінску. Ва ўсім, за што бяруся, імкнуся добра разабрацца. На жаль, людзі сёння становяцца азлобленымі, нават не вітаюцца ў ліфце. А ў нас на базе закон — абавязкова вітацца з усімі. Гэтак я навучыўся ў гарах. Калі мне было 20 гадоў, мы паехалі з сябрамі катацца на горных лыжах у Карпаты. Там нам сустрэўся дзядуля гадоў 80. Ён нам, незнаёмым хлопцам, сказаў: «Добры дзень, сыночкі!» і пайшоў далей. Я гэта запамніў на ўсё жыццё.

Гутарку вяла
Вольга НАВАЖЫЛАВА

Фота з архіва
Віктара Наважылава

Пазнаёмцеся з... сабой

Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ

Быць чалавекам на планеце Зямля не такая ўжо і простая справа. Кажуць, хочаш быць шчаслівым — будзь ім! Часам атрымліваецца, а часам — не... Гэта талент і мудрасць — умець смела прымаць рашэнні, жыць у гармоніі з грамадствам, дзе патрабавальныя настаўнікі, бясконцыя, не заўжды цікавыя дамашнія заданні, кантрольныя, а яшчэ і рэпетытары, курсы.

Часопіс «Бязрозка» адкрывае рубрыку, прысвечаную аднаму самаму актуальнаму для цябе пытанню — выбару прафесіі. «Мне дрэнна становіцца пры адным слове “прагляд!” — кажа Наташа, узгадваючы гады вучобы ў мастацкім ліцэі. — Як добра, што ўсё гэта скончылася!» Пры выбары прафесіі важна «пачуць сябе», не спяшацца, не баяцца і — быць інфармаваным! Не варта паступаць у ВНУ, каб толькі абавязкова недзе вучыцца пасля школкі. Толькі вучыцца не на «сваім» месцы аказваецца не проста не цікава, а пакутліва. Ну, а для таго, каб кінуць навучальную ўстанову, таксама пэўная смеласць патрэбна.

Нядаўна я доўга імкнулася адчыніць рэдакцыйны пакой ключамі ад хаты. І расмяялася, раптоўна ўсвядоміўшы, што столькі хвілін не заўважала, што ключы — не тыя! А справа ў тым, што рабіла я гэта механічна, думала зусім пра іншае. Будзьце ўважлівымі да сябе! Не пераблытайце ключы, адчыняючы дзверы ў самастойнае жыццё!

Лістуйце, задавайце пытанні, разважайце, распавядайце свае ўнікальныя гісторыі.

Рэспубліканскі цэнтр праблем чалавека БДУ дапамагае жадаючым усвядоміць свае індывідуальныя асаблівасці і на падставе гэтага пісьменна і цвяроза падысці да выбару прафесіі. Тут, у лабараторыі псіхафізіялогіі і прафесіяграфіі, робіцца комплексная дыягностыка псіхафізіялагічных, пазнавальных і

сацыяльна-псіхалагічных характарыстык чалавека — ПсіхаЭргаТэст, вынікі якой можна выкарыстаць пры выбары прафесіі. Сёння наша суб'ядніца — загадчык гэтай лабараторыі, кандыдат псіхалагічных навук Святлана Станіславаўна САГАЙДАК.

— Сённяя сітуацыя ў ВНУ краіны досыць трывожная, — лічыць Святлана Станіславаўна. — Пасля першага курса адлічваецца адзінаццаць з паловай тысяч студэнтаў. І асноўная матывацыя — расчараванне. На першым курсе людзі ўжо расчароўваюцца ў прафесію! Напэўна, адчуваюць, што не цягнуць па нейкіх прыродных крытэрыях... Калі прафесія не падыходзіць чалавеку па прыродных здольнасцях, то ў сорок—сорок пяць гадоў у яго пачынаюць хварэць сэрца і страўнік. Не ў тым тэмпе, які дала яму прырода, працаваў, занадта напружваўся. І ў выніку вычарпаў свой рэсурс. Пачынаюцца дэпрэсійныя праявы, ужыванне алкаголю. Вось каб засцерагчы ад гэтага, і робім мы наш ПсіхаЭргаТэст. Штогод ад чатырохсот да пяцісот чалавек да нас прыходзяць. Адзіная ўмова — вам павінна быць не менш, чым шаснаццаць гадоў.

— **Раскажыце, калі ласка, пра тэхналогіі тэставання.**

— Гэта тэхналогія апаратурнага вымярэння характарыстык, дадзеных чалавеку ад нараджэння прыродай. Правяраецца перш за ўсё хуткасць рэакцыі, яе дакладнасць. Бо хуткасць і дакладнасць рэакцыі абумоўліваюць кожнае дзеянне чалавека. Таму нашы тэсты даюць найбольш правільны і аб'ектыўны прагноз для працы ў стрэсавых сітуацыях. Бо калі ў чалавека спакойны рэжым працы, то ён працуе так, як яго выхавалі. Але ва ўмовах стрэсу, напрыклад, калі мала часу альбо вельмі адказнае заданне, — вось тут, калі дала прырода хуткасць і адэкватнасць рэакцыі, то ўсё бу-

дзе добра, а калі не, то чалавек будзе дзейнічаць правільна толькі нейкі кароткі прамежак часу, а потым у стане шоку сядзе і возьмецца за галаву. Альбо пачне працаваць хутка, але неадэкватна.

— **Якія рэкамендацыі вы даеце чалавеку, што праходзіць у вас ПсіхаЭргаТэст?**

— Мы і прафесію рэкамендуем, але самае галоўнае дапамагем выбраць умовы працы з пункта гледжання стрэсу. Камусьці стрэс увогуле супрацьпаказаны, хтосьці можа вытрымаць стрэс сярэдняга ўзроўню. Таксама мы вымяраем пазнавальныя характарыстыкі, памяць на словы, лічбы, вобразы. Робім даследаванне ўзроўню камунікабельнасці чалавека. І на падставе гэтага раім, працаваць яму ў маленькім калектыве альбо ў вялікім. Здараецца, чалавек выкрэсліў для сябе пэўную прафесію — ці нехта са знаёмых абпаліўся, ці недзе ў кіно быў сфарміраваны адмоўны вобраз. А наш тэст паказвае: якраз гэтая прафесія чалавеку па яго здольнасцях і падыходзіць!

— **Якая ўзаемасувязь паміж выбарам прафесіі, тыпам нервовай сістэмы і характарам працы паўшар'яў мозга?**

— Згодна з тыпам нервовай сістэмы і характарам працы паўшар'яў мозга, усе людзі падзяляюцца на 36 прыродных тыпаў.

— **Што гэта азначае ў дачыненні да канкрэтных прафесій?**

— Возьмем, напрыклад, прафесію псіхолага. Гэта, як правіла, добрыя, спагадлівыя, чулівыя людзі, якія ўмеюць разумець іншых. Але чулівыя людзі хутка стамляюцца. Вось чаму ў тых, хто

працуе ў псіхатэрапіі, ёсць свой псіхолаг, які ўзнаўляе раўнавагу. Або прафесія настаўніка. Тут таксама трэба ведаць свае асаблівасці. У аднаго чалавека паўшар'і мозга працуюць паслядоўна. Такі настаўнік грунтоўна рыхтуецца да ўрокаў, вядзе іх строга па складзеным плане. У другога чалавека паўшар'і мозга працуюць паралельна. Такі настаўнік можа зрабіць на ўроку нешта спантаннае і сам вітае нечаканыя пытанні вучняў. Веданне уласных псіхалагічных асаблівасцей дапамагае фарміраваць свой педагагічны стыль і — зберагае здароўе.

— А выбар спосабу адпачынку ад тыпу нервовай сістэмы таксама залежыць?

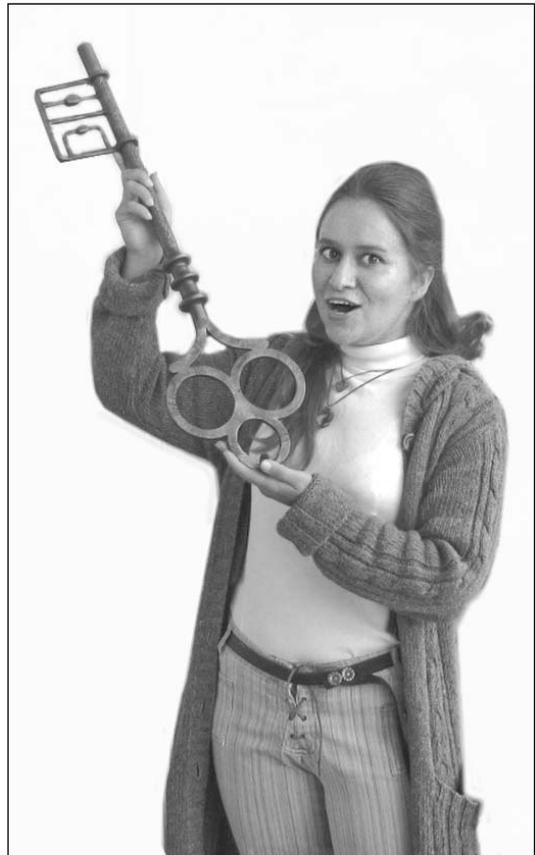
— Так. Адным трэба паслухаць музыку або гукі прыроды, уключыць арома-лямпу і паляжаць з паўгадзінкі. Другім лепш скарыстоўваць класічную аўтагенную трэніроўку — вучыцца ствараць адчуванне цяпла ў вобласці грудзей, жывата і прагаворваць пры гэтым: «Я спакойны, у мяне справы ідуць добра».

— А як лепш арганізаваць падрыхтоўку ўрокаў, навучальны працэс вы таксама можаце сказаць?

— Нашай сістэмай карыстаюцца ўжо некаторыя школы. Мы можам вызначыць, наколькі вучань гатовы да экзаменаў, кантрольных, наколькі мінулыя экзамены і кантрольныя яго стамілі — карацей кажучы зрабіць маніторынг стану вучня. Можам сказаць, як чалавеку трэба працаваць з новым матэрыялам — спачатку тэкст, потым карцінкі альбо тэкст паралельна з карцінкай, ці, мабыць, яшчэ пры

гэтым і самому нешта маляваць. Можам падказаць, па якім напрамку чалавеку трэба працаваць над сабой. Напрыклад, калі вучань хоча ў будучым займацца эканомікай, а ў яго, па выніках нашага тэсціравання, дрэнная памяць на лічбы, мы падказваем, як яму трэніраваць сябе.

Сёння ў школе вялікая нагрузка. Марыць пра індывідуальную падрыхтоўку не мае сэнсу. Усё роўна настаўнік будзе даваць аднолькавае заданне ўсяму класу. Пытанне ў тым, як вытрымаць такую нагрузку і захаваць пры гэтым сваё здароўе.

Фота Галіны ХРЫПАЧОВАЙ.

B_SIDE: УНІКАЛЬНАСЦЬ І НЕФАРМАТ

Віка ТРЭНАС

Беларускамоўны гурт «B_SIDE» («Бі_Сайд») унікальны тым, што прадстаўляе ў нашай музычнай прасторы такія кірункі ў электроннай музыцы, як trip-hop і downtempo. Нядаўна калектыў выдаў дэбютны альбом «Smooth Season». Кружэлка пабачыла свет на балгарскім лэйбле DustedWax Kingdom. Яна была прыхільна сустрэта слухачамі і крытыкамі, увайшла ў топ-10 лепшых беларускіх рэлізаў першай паловы 2011 года па версіі музычнага партала experty.by. Заснавальнікі гурта Эдуард КАЗЛОЎ і Наста КАРПОЎСКАЯ — сёння госці «Бярозкі».

ШТО ТАКОЕ ТРЫП-ХОП?

Наста. Трып-хоп — стыль, які нарадзіўся ў пачатку 1990-х гадоў у Вялікабрытаніі, у горадзе Брыстоль. Кірунак вызначаецца павольнымі рытмамі, пераважна жаночым вакалам, выкарыстаннем адначасова «жывых» інструментаў і электроннай музыкі. Звычайна трып-хоп перадае змрочны, меланхалічны, задумлівы настрой.

Эдуард. Для трып-хопу характэрна таксама выкарыстанне гукаў старых джазавых вінілаў, урыўкаў з кінастужак, якія могуць сэмпліравацца. Першыя, хто гэта рабіў, — гурт «Portishead». Існавала так званая «Брыстольская хваля», якая займалася працоўваннем гэтага кірунку, адкуль пасля з'явіліся іншыя выканаўцы — брытанскі гурт «Morcheeba», шведскі музыкант Джэй-Джэй Ёхансан. Трып-хоп атрымаў

папулярнасць не толькі ў Англіі. Цяпер ён развіваецца ў Еўропе, Амерыцы менавіта ў творчасці ды-джэяў, электроншчыкаў. «Жывых» гуртоў на дадзены момант даволі мала. Ёсць калектывы (напрыклад, у Балгарыі), якія ў працоўны час граюць у аркестрах, а па вечарах выконваюць трып-хоп — для душы, бо ім гэта вельмі падабаецца.

А ДАЎНТЭМПА?

Эдуард. Калі ўзяць кірунак электроннай музыкі джангл і зрабіць яго тэмп у два-тры разы больш павольным, атрымаецца нешта падобнае да даўнтэмп-па. Справа не столькі ў рытміцы, колькі ў атмасферы і настроі. Іншыя кірункі — хаус, транс — дыскатэчныя, танцавальныя, настраены на пазітыў. Трып-хоп, даўнтэмп — разважлівыя і ствараюцца для чалавека, а не для на-

Гурт «B_SIDE» прэзентуе свой новы альбом на канцэрце «Музыкаслэвы».

тоўпу. Як гавораць, блюз — гэта калі добраму чалавеку дрэнна, а трып-хоп — гэта калі дрэнна электроннаму музыканту.

— **Вы маеце вялікі досвед, доўгі час выступалі ў розных стылях, пад рознымі назвамі, і склад калектыву мяняўся. Якім быў шлях да праекта B_SIDE?**

Наста. Музыка такога кшталту нам падабалася ўжо даўно, мы і спачатку думалі заняцца менавіта трып-хопам, але хваляваліся, што не справімся — на той час не хапала ўзроўню. У пэўны момант, калі яшчэ займаліся арт-рокам (у праекце «Rostra»), наважыліся на эксперымент, але гэтыя спробы не разумелі ні мы, ні нашыя калегі. Не было неабходнай аддачы — гэта не нашае. Паступова пачалі асвойваць нешта новае.

Эдуард. Працуючы ў рок-стылістыцы, заўважылі, што глыбокі вакал Насты, яе стрыманасць і сур'ёзнасць не суадносяцца з

вобразам бесшабашнай рок-герціні. Філасофія трып-хопу аказалася вельмі дарэчы, бо ў ёй гарманічна сышліся і вобраз выканаўцы, і музыка, і тэксты.

— **Які склад гурта на цяперашнім этапе?**

Эдуард. Ён застаўся нязменным з перыяду «Rostra»: Дзмітрый Ляшэвіч — клавійныя; Яўген Леўкавец — бас-гітара; Аляксандр Колтун — ударныя, Анастасія Карпоўская — вакал, я — гітара, клавійныя.

— **Што сімвалізуе назва B_SIDE, па-англійску «іншы бок»?**

Эдуард. B_SIDE — гэта пастаянныя эксперыменты як з гукам, так і са сцэнічнасцю, са стварэннем пэўнай атмасферы. Зразумела, што b_side — другі бок вінілавай кружэлкі, на які звычайна запісваліся нестандартныя, нязвычайныя трэкі, «не для ўсіх».

— **Адны музыкі больш любяць працаваць у студыйных**

60 умовах, другія — натхняюцца падчас кантакту з публікай, граючы «ўжывую». Як вы?

Эдуард. Насамрэч нам значна прасцей працаваць на студыі. Не таму, што непрыемна выступаць «ўжывую» — проста з арганізацыяй канцэртаў вельмі шмат праблем, асабліва ў тэхнічным плане. Далёка не на ўсіх пляцоўках наш калектыў можа граць у поўным складзе, каб падключыцца і адладзіць гук, нам патрэбна не меней за гадзіну. Мы выкарыстоўваем адмысловае абсталяванне.

— З якімі цяжкасцямі вы сутыкнуліся падчас запісу новага альбома «Smooth Season»?

Эдуард. Дыск запісваўся на працягу двух гадоў. Збольшага пісалі на ўласнай студыі — ёсць усё неабходнае. Гук, па меркаванні музычных крытыкаў, атрымаўся вельмі дастойны, чым мы ганарымся.

Некаторыя кампазіцыі мелі па трыццаць варыянтаў. Пастаянна вяліся пошукі збалансаванага гучання. Гучанне асобных інструментаў — напрыклад, барабанаў — неаднаразова перараблялася.

Наста. Яшчэ адна праблема — песні, гатовыя і напісаныя, чакалі свайго часу ажно два гады. Пераглядаючы іх, прыходзілі да высновы, што трэба тое ці іншае памяняць. Працэс удасканалення бясконцы.

Эдуард. Канчатковым вынікам (запісанымі кампазіцыямі) працэнтаў на 90 мы задаволены. Атрымаўся менавіта такі гук, які і хацелі паказаць слухачам. Некаторыя крытыкі заўважалі, што трып-хоп — кірунак электронны, а наш альбом больш жывы. Нашай мэтай было паказаць тое, што гэтая музыка робіцца «ўжывую», што яна актуальная і можа выконвацца на сцэне менавіта людзьмі, а не камп'ютарамі.

— Ці не было спакусы ўпісацца ў радыённы, больш папулярны фармат?

Наста. Мы можам патрапіць у эфір хіба што пасля адзінаццатай ці дванаццатай гадзіны вечара.

Эдуард. З радыёным фарматам становішча вельмі цікавае. Напрыклад, я зрабіў бы пару трэкаў для радыё, трып-хопавых, але больш лёгкіх і папулярных. Але калі прынесці такую песню нашаму барабаншчыку, ён скажа: «Або гэта, або я». Паколькі ён мой сябра і я ведаю яго ўсё жыццё, то звычайна яго і выбіраю (смяецца). А калі сур'ёзна, для нас у першую чаргу важны творчы працэс і музычны прадукт, які ў выніку атрымліваецца, а не

Фронтмэн гурта Эдуард рыхтуецца да выступу.

Наста: «Зазвычай трып-хоп перадае задумлівы настрой».

пагоня за слухачамі. Стараемся рабіць так, каб нам не было сорамна перад самімі сабой. Народу падабаецца, і гэта прыемна. Можна сказаць, ад Беларусі мы такой цікавасці не чакалі.

— **Вы вартыя таго, каб выйсці за межы Беларусі.**

Эдуард. Спадзяёмся супрацоўнічаць з заходнімі калегамі, тымі ж амерыканцамі, праз складанкі, праз тэлеэфір, сумесныя праекты — пакуль што дыстанцыявана.

— **Ці падабаецца вам роля першаадкрывальнікаў трып-хопу ў нашай краіне? Ці не думалі пра наладжванне цэлага руху, прыцягненне пачаткоўцаў да такой музыкі?**

Наста. Адзінымі і непаўторнымі быць, вядома, прыемна, але з аднаго боку. З іншага — ёсць альтэрнатыўныя музычныя кірункі, якія лепей прасоўваць не ў адзіночку.

Эдуард. Прэцэдэнтаў пакуль што няма. Звяртаемся да маладых музыкаў: далучайцеся да трып-хопу, гэта вельмі цікава і перспектыўна, гэта музыка для твораў, якія ўмеюць думаць, але трэба мець на ўвазе, што ўкладанні і тэхнічныя, і матэрыяльныя тут значна большыя, чым, прыкладам, у рок-музыку.

— **Што можаце пажадаць сваім малодшым калегам?**

Наста. Заўжды імкнуцца да новага.

Эдуард. Галоўнае — мэтанакіраванасці. І яшчэ — калі музыка гучыць у душы, не важна, якога стылю — рок, метал ці трып-хоп — яе трэба рабіць. Калі ж яна ствараецца як камерцыйны прадукт — не варта гэтым займацца, бо знойдуцца людзі, у якіх грошай больш і якія зробіць гэта лепш.

Фота з архіваў Вікі Трэнас і гурта «B_SIDE».

КАЗКА ДЛЯ ДЗІЯЧЕЙ І ДАРОСЛЫХ

Вольга НАВАЖЫЛАВА

Маё знаёмства з гэтым унікальным калектывам адбылося яшчэ дваццаць гадоў таму, калі ён пачынаў сваё жыццё на сцэне Мінскага тэатра музычнай камедыі.

Цяпер Дзіцячы музычны тэатр «Казка» дзейнічае на базе Цэнтра мастацкай творчасці навучэнцаў Фрунзенскага раёна г. Мінска. Па-бываўшы нядаўна на паказе мюзікла «Лясная школа, ці Сон першакласніцы» вядомага беларускага кампазітара Віктара Войціка, я ўмацавалася ў думцы, што светам кіруюць дабрыва, сяброўства, прыгажосць. Юныя актёры сваёй шчырасцю, талентам і задорам пакарылі сэрцы ўсіх без выключэння глядачоў.

Дваццаць гадоў таму я была падлеткам, і добра памятаю ўражанні, якія выклікалі ў мяне тагачасныя спектаклі «Казкі» — «Асцярожна! Баба Яга!», «Гісторыя Кая і Герды», «Чараўнік», «Дзіцячы

альбом», «Прыгоды ў замку Алфавіт». Мяняліся сцэнічныя пляцоўкі, на якіх выступала труп тэатра, мяняўся склад юных артыстаў, прэм'ера ішла за прэм'ерай, але нязменнай заставалася высокая якасць пастацовак і абсалютная бескарыслінасць людзей, якія стаялі на чале тэатра. У першую чаргу гэта яго заснавальнік і кіраўнік — вядомы музыкант Глеб Гаўрылавіч Аляксандраў. Цаной тытанічнай працы ён здолеў узняць калектыў свайго тэатра на вельмі высокі ўзровень. На прафесійных тэатральных конкурсах у Маскве, Санкт-Пецярбургу, Ніжнім Ноўгарадзе «Казка» шэсць разоў выходзіла пераможцай у творчым спаборніцтве нават з вядомымі

калектывамі, напрыклад, такімі як «Опера Галіны Вішнеўскай» або «Дзіцячы музычны тэатр імя Наталлі Сац».

Прэзідэнт Міжнароднай акадэміі тэатра Дзмітрый Фёдаравіч Уласаў, уручаючы Глебу Аляксандраву ў Маскве медаль і дыплом, адзначыў: «Беларускі дзіцячы музычны тэатр "Казка" — гэта ўнікальная з'ява на

Сцэна з мюзікла «Лясная школа».

Аляксандр АРЦЕМ'ЕЎ.

ўсёй постса-
вецкай пра-
сторы! За ім
будучыня!
У беларусаў
варта вучыц-
ца, як вы-
хоўваць пад-
растаючае
пакаленне
з дапамогай
музыкі і тэ-
атра».

Глеб Гаўрылавіч любіў паўта-
раць: «Усе дзеці — геніі!» Гэтыя
словы можна лічыць дэвізам яго
тэатра. На вялікі жаль, два гады
назад Маэстра пайшоў з жыцця.
Але яго тэатр жыве і сёння. Ця-
перашні мастацкі кіраўнік «Казкі»
і педагог па вакале Аляксандр Мі-
калаевіч Арцем'еў — прафесійны
артыст, сыграў больш за 30 роляў
у спектаклях музычнага тэатра, ся-
род якіх былі і класічныя аперэты,
і мюзіклы, і дзіцячыя пастаноўкі.
Аляксандр Мікалаевіч выходзіць у
дзецях культуру спеваў, імкнецца
раскрыць у кожным юным акцё-
ры творчую індывідуальнасць.

— З Глебам Гаўрылавічам
Аляксандравым мы шмат працава-
лі разам, былі ў добрых сяброў-
скіх стасунках, разам рабілі многія
спектаклі. Калі ён стварыў «Казку»,
то часта запрашаў мяне для ўдзе-
лу ў пастаноўках і канцэртах, —
расказвае А. М. Арцем'еў. — Я
вельмі паважаў Глеба Гаўрылаві-
ча, і гэта пачуццё застанецца са
мною на ўсё жыццё. Ён быў уні-
кальным чалавекам, надзвычай та-
ленавітым музыкантам, сапраўд-
ным майстрам сваёй справы. Ён
здолеў стварыць гэты цудоўны дзі-
цячы тэатр «з нуля». І мы ў сваю

чаргу імкнёмся трымаць той высо-
кі выканаўчы і пастаノウачны ўзро-
вень, якога дасягнуў тэатр «Казка»
пры Глебе Гаўрылавічы. У гэтым
годзе мы ўдзельнічалі ў міжнарод-
ным фестывалі «Новая хваля ідэй»
у балгарскім Кранева і заваявалі
там галоўны кубак і званні лаўрэа-
таў ва ўсіх намінацыях.

ДРУГІ ДОМ

— Нашым акцёрам ад 6 да 18 га-
доў. Дзеці займаюцца тут з вя-
лікім задавальненнем, і нават за-
кончыўшы школу, не пакідаюць
нас. Напрыклад, Кацярына Бара-
вік і Яна Дуда у «Казцы» больш
за 10 гадоў, яны ўжо студэнткі,
але па-ранейшаму ўдзельнічаюць
у нашых спектаклях, выконваюць
вядучыя ролі, прыходзяць сюды,
як у родны дом! Ёсць дзеці, якія
па 6—8 гадоў займаюцца ў нас,
і кожную вольную гадзіну бягуць
у «Казку».

Сёння ў трупе 51 чалавек.
Гэта амаль у два разы больш,
чым патрэбна для нашых спек-
такляў. Але так цяжка адмовіць
дзецям, калі бачыш, як гараць
у іх вочы! Кожны год у жніўні-ве-
расні мы праводзім кастынг, дзе
адбіраем юных артыстаў. Адбы-
ваецца, зразумела, і «натуральны
адбор», калі нехта развітваецца
з намі, не вытрымаўшы нагрузкі.
Бо тэатр — гэта цяжкая праца!
Заняткі ў нас вядуць прафесія-
налы, вопытныя педагогі. Са дня
заснавання «Казкі» харэаграфію
выкладае Лілія Мікалаеўна Хар-
ламава. Ірына Уладзіміраўна За-
янчкоўская, актрыса музычнага
тэатра, вучыць нашых выхаванцаў
акцёрскаму майстэрству. Наш
новы хармайстар Святлана Гена-

64 дзеўна Андзікхоў — таленавіты музыкант.

У «Казцы» тры групы — малодшая, сярэдняя і старэйшая. У кожнай заняткі тры разы на тыдзень па тры гадзіны. Але ў час падрыхтоўкі новай пастаноўкі мы прызначаем дадатковыя заняткі, і ў выніку атрымліваецца, што займаемся штодзённа, акрамя чацвярга і нядзелі.

ШЧЫРАСЦЬ І САМААДДАЧА

— Усе мы — і дзеці, і педагогі — вучымся адно ў аднаго. Адноўчы я запрасіў на наш спектакль «Стойкі алавяны салдацік» сяброў-акцёраў, якія калісьці самі ігралі ў гэтым спектаклі. Пасля прагляду яны казалі мне, што многім дарослым акцёрам ёсць чаму павучыцца ў дзяцей. Чаму, спытаеце вы? Шчырасці і самааддачы! Дзеці не хлусяць — калі ім падабаецца тое, што яны робяць, ад іх зыходзяць святло і такая энергетыка! Вось мы і вучымся ў іх гэтай шчырасці, а яны ў нас — акцёрскаму майстэрству.

У нашым рэпертуары багата спектакляў. Вялікай папулярнасцю ў глядачоў карыстаюцца казка «Лясная школа» Віктара Войціка, мюзікл «Стойкі алавяны салдацік» Сяргея Баневіча, які ў мінулым годзе мы паказвалі на сцэне Белдзяржфілармоніі, спектакль «Марыя Магдалена», з якім мы выступалі перад дзецьмі-інвалідамі з усёй рэспублікі.

Цяпер мы рыхтуем новую пастаноўку — «Тайна сіняй пантэры» Станіслава Важова. Яе аўтар — прафесійны рэжысёр музычнага тэатра Ганна Маторная. Я вельмі ўдзячны Ганне Дзмітрыеўне, бо яна згадзілася нам дапамагчы на

дабрачыннай аснове. Спектакль павінен атрымацца цікавы — у ім своеасаблівая музыка, на якую вельмі арганічна кладзецца пластычнае вырашэнне дзеі. Гэта вельмі карысна для юных акцёраў, бо яны вучацца прыгожа рухацца, адточваюць пластыку, набываюць свабоду рухаў... Мы імкнёмся развіваць нашых выканаўцаў рознабакова — вучым правільнаму сцэнічнаму маўленню, спевам, акцёрскаму майстэрству, танцам і іншым важным для акцёра музычнага тэатра навукам.

Спектаклі афармляем самі, з дапамогай бацькоў юных артыстаў. Напрыклад, маці Дашы Шарай Валянціна Валянцінаўна — спрактыкаваны дызайнер, майстар па пашыву адзення — стварыла для нас многія цудоўныя касцюмы. Увогуле я вельмі ўдзячны нашым бацькам за заўсёдную падтрымку і ўзаемаразуменне.

У БУДУЧЫНЮ — З НАДЗЕЯЙ!

— Калі я працаваў у тэатры, то адказваў толькі за сябе, мне трэба было зрабіць ролю як мага больш паўнаважнай, каб было цікава не толькі мне, а ў першую чаргу глядачам. Я выконваў задачы, якія ставілі рэжысёры і дырыжоры.

А цяпер мне трэба думаць пра кожнага вучня, я заўсёды падкрэсліваю, што кожнае дзіця таленавітае, кожны наш артыст — ранімы і далікатны, таму да кожнага неабходны асаблівы падыход. Хочацца дапамагчы раскрыцца кожнаму, раскрыць яго душу, сэрца.

Мы прыдумалі новую эмблему для нашага калектыву: муза і нотны стан. У будучыню мы глядзім з верай, надзеяй, любоўю.

